

LIETUVOS STABILUMO 2016 METŲ PROGRAMA

I SKYRIUS FINANSŲ POLITIKOS SANTRAUKA

1. Lietuvos valdžios sektoriaus deficitas 2015 metais buvo mažiausias per šio rodiklio stebėjimo laikotarpį nuo Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo – 0,2 procento bendrojo vidaus produkto (toliau – BVP). 2015 metais nenukrypta nuo vidutinio laikotarpio tikslo¹ – valdžios sektoriaus struktūrinis deficitas sudarė 0,5 procento BVP ir atitiko Stabilumo ir augimo pakto nuostatas dėl struktūrinio balanso rodiklio. Mokestinių įplaukų santykis su BVP (kitai – perskirstoma BVP dalis) išaugo ir sudarė 29,5 procento BVP (2014 metais – 28 procentai BVP). Šio rodiklio didėjimą lėmė spartus mokesčių surinkimui svarbių BVP komponentų (darbo užmokesčio pajamų, vartojimo išlaidų) augimas ir technologiniais sprendimais įgyvendintos geresnio mokesčių administravimo priemonės.

2. Valdžios sektoriaus skola 2015 metais, neįvertinus išankstinio lėšų kaupimo euroobligacijų emisijai išpirkti, – 40 procentų BVP. Šiam rodikliui poveikį taip pat darė valdžios sektoriaus balansui neutralus Europos Sąjungos (toliau – ES) paramos pinigų srautų disbalansas. Neįvertinus šio veiksnio, skola būtų – 36,9 procento BVP.

Valdžios sektoriaus skola, statistikos tarnybų skelbiama įvertinus sukauptas lėšas ir laikiną ES paramos pinigų srautų disbalansą, 2015 metais – 42,7 procento BVP.

Apdairiai valdomi viešieji finansai ir pasaulio finansų rinkos tendencijos sudarė sąlygas mažinti palūkanų mokėjimo išlaidas. Lietuvos Respublikos Vyriausybė (toliau – Vyriausybė) anksčiau priimtus skolinius įsipareigojimus suėjus skolų grąžinimo terminui perfinansavo daug mažesnėmis mokėtinomis palūkanų normomis (1–2 procentų dydžio palūkanų normos už 10–20 metų trukmės skolą).

3. Valdžios sektoriaus finansų būklė, tai yra beveik subalansuoti valdžios sektoriaus finansai, sudaro palankesnes sąlygas apdairiai spartinti struktūrines reformas, tačiau ir toliau būtina vidutiniu laikotarpiu skolos lygį tvariai mažinti ir išlaikyti žemesnį kaip 40 procentų BVP. Pasiiekus perteklinį valdžios sektorių, vidutiniu laikotarpiu užtikrintai sumenktų viešųjų finansų tvarumo rizika ir smarkiai sumažėtų skolos lygis – iki artimo 35 procentams BVP. Spartinant struktūrines reformas, bus susidurta su iššūkiu – užtikrinti atitiktį Lietuvos ir ES teisės aktuose nustatytoms išlaidų prieaugį ribojančioms taisyklėms. Spartinti bus galima tokias struktūrines reformas, kurios bus pripažintos atitinkančiomis Stabilumo ir augimo pakto nuostatas dėl struktūrinių reformų, taip susidarys daugiau fiskalinės erdvės šioms reformoms įgyvendinti.

¹ Vidutinio laikotarpio tikslo reikšmė – valdžios sektoriaus struktūrinio balanso deficitas, ne didesnis kaip 1 procentas BVP.

4. Lietuvai svarbios socialinės apsaugos ir darbo rinkos, švietimo, sveikatos apsaugos sričių struktūrinės reformos. Šiuo metu parengti ir Lietuvos Respublikos Seime (toliau – Seimas) svarstomi socialinės apsaugos ir darbo rinkos sritis reguliuojančių teisės aktų projektai (šių teisės aktų paketas vadinamas Naujuoju socialiniu modeliu). Daugiau informacijos apie juos pateikta Lietuvos nacionalinėje reformų darbotvarkėje, kurioje aptartos ir kitos įgyvendinamos struktūrinės reformos. Lietuvos stabilumo 2016 metų programoje (toliau – Programa) pateikiamose valdžios sektoriaus finansų rodiklių projekcijose (valdžios sektoriaus balanso ir skolos rodikliai) dar neatsispindi Naujojo socialinio modelio priemonių poveikis, tačiau Lietuva, teikdama Programą, kreipiasi į Europos Komisiją (toliau – EK) dėl galimybės 2017 metais pasinaudoti struktūrinės reformos išimtimi vertinant valdžios sektoriaus finansų rodiklių atitiktį Stabilumo ir augimo pakto nuostatoms. Naujojo socialinio modelio priemonių poveikis valdžios sektoriaus finansams bus patikslintas kartu su šių metų rudenį EK teikiamu 2017 metų Lietuvos biudžeto projektu, atsižvelgiant į *de facto* priimtus Naująjį socialinį modelį sudarančius teisės aktus ir Lietuvai skirtas Europos Tarybos rekomendacijas.

5. Valdžios sektoriaus vidutinio laikotarpio finansų projekcijos sudarytos pagal naujausią ekonominės raidos scenarijų, kuriame numatyta, kad 2016 metais BVP augs sparčiau nei 2015 metais ir sieks 2,5 procento (2015 metais BVP augo 1,6 procento). 2017–2019 metais BVP augs dar sparčiau – daugiau nei 3 procentais. Nepaisant didelės vidaus paklausos, 2015 metais BVP augo lėčiau, nes Lietuva prarado eksporto rinkas Rytuose. Prasidėjus ekonomikos sunkmečiui prekybos partnerėse Rytuose, Lietuvos eksportuotojai surado kitų rinkų (ne tik ES šalyse). Numatoma, kad 2016 metais eksportuojamų prekių ir paslaugų apimtis didės sparčiau. Vidutinės trukmės laikotarpiu, nuo 2016 metų, Lietuvos ekonomikos augimas taps vėl subalansuotas – BVP augimą lems vidaus paklausa (vartojimas ir investicijos) ir išorės paklausa (eksportas). Potencialus BVP 2016 metais bus šiek tiek didesnis už realųjį BVP, po 2016 metų ši tendencija pasikeis. Ekonomika dėl demografinių (taip pat ir migracijos) tendencijų nuo 2017 metų augs naudodama visus savus pajėgumus. Be to, ekonomikos tendencijos rodo, kad Lietuvoje mažėja nepanaudotų darbo jėgos išteklių ir vidutiniu laikotarpiu įmonės susidurs ne tik su kvalifikuotos, bet ir su nekvalifikuotos darbo jėgos stygiu. Todėl, mažėjant darbo jėgos išteklių ir jiems brangstant, Lietuvos įmonės bus priverstos modernizuoti gamybą ir daugiau dėmesio skirti konkuravimui ne kainomis, o būtent eksportuotojų gebėjimu orientotis į didesnės pridėtinės vertės produktų gamybą. Įgyvendintos darbo rinkos, švietimo, socialinės apsaugos ir kitų sričių struktūrinės reformos prisidės prie ekonomikos potencialo didinimo sukurdamos palankesnę investicijoms ir naujų didelės pridėtinės vertės darbo vietų kūrimui aplinką, užtikrindamos geresnę darbo rinkos ir švietimo sistemos atitiktį, geresnius gyventojų lūkesčius dėl pakankamos socialinės apsaugos senatvėje.

6. Projektuojama, kad tęstinai gerinant mokesčių surinkimą naujomis mokesčių administravimo gerinimo priemonėmis ir palaipsniui didinant ekonomikos augimui palankių mokesčių tarifus (mažinančius žmogui ir aplinkai žalingų produktų naudojimą) valdžios sektoriaus deficitas 2016 metais sudarys mažiau nei 1 procentą BVP ir bus mažesnis nei planuotas.

Planuojama, kad 2017–2019 metais valdžios sektorius bus subalansuotas ir pasiektas perteklius. Numatoma toliau didinti gynybos finansavimą pagal įsipareigojimus NATO, didinti mažiausiai uždirbančių viešojo sektoriaus darbuotojų atlyginimus, sveikatos apsaugos srities finansavimą vadovaujantis priimtais teisės aktais, didinti kapitalo investicijas, kartu įgyvendinti ES lėšomis finansuojamus projektus. Pensijas didinti numatoma taikant pensijų indeksavimo mechanizmą – vieną iš Naujojo socialinio modelio priemonių.

7. Pradėjus diegti Naująjį socialinį modelį, valdžios sektoriaus balansai vidutiniu laikotarpiu pablogėtų dėl struktūrinių reformų įgyvendinimo periodo pradžioje turėtų kaštų, kurie ilguoju laikotarpiu sumažins valdžios sektoriaus išlaidas.

8. Padidinus neapmokestinamąsias pajamas, mokesčių našta mažiausiai uždirbantiesiems ir auginantiesiems du vaikus 2016 metais sumažėjo iki 4 procentinių punktų (tai priklauso nuo darbo užmokesčio dydžio). Vidutinės trukmės laikotarpiu numatoma toliau didinti neapmokestinamąsias pajamas mažiausiai uždirbantiems asmenims, derinant tai su kitomis struktūrinėmis reformomis.

9. Įgyvendinant naujas mokesčių administravimą gerinančias priemones, 2016–2019 metais pajamų iš mokesčių ir BVP santykis nuosaikiai didės iki skaičiaus, artimo 31 procentui BVP. Didesnė perskirstoma BVP dalis leis vykdyti socialinius ir kitus įsipareigojimus ir įgyvendinti struktūrines reformas.

10. Vidutinės trukmės laikotarpiu bus didinamas viešųjų išlaidų ir viešųjų paslaugų efektyvumas. Valdžios sektoriaus išlaidų dalis BVP – viena mažiausių ES, o švietimo ir sveikatos apsaugos sričių kokybiniai rodikliai, palyginti su kitomis ES šalimis, nepasiekę priimtino lygio. Dėl to viešųjų paslaugų kokybės gerinimas tampa vis svarbesniu prioritetu, o kokybiniai rodikliai – svarbiu veiksniu priimant sprendimus dėl didesnio minėtų sričių finansavimo.

Pagrindinės sektorinės analizės, apimančios švietimo, sveikatos apsaugos ir socialinės apsaugos sritis, išvados:

10.1. Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos švietimo sistemai (BVP dalis) – ne mažesnės už atitinkamą ES vidurkį, o kokybiniai švietimo sistemos rodikliai – nepakankamai geri, palyginti su ES šalių rodikliais. Pagerinti švietimo sistemos kokybinius rodiklius ir padidinti švietimo sistemos darbuotojams atlyginimus įmanoma atlikus struktūrinę švietimo sistemos pertvarką, tai yra efektyviau naudojant vidinius sistemos išteklius.

10.2. Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos sveikatos apsaugai (BVP dalis) – mažesnės už ES vidurkį. Tarptautinė praktika rodo, kad turtingesnės šalys (pagal BVP vienam gyventojui rodiklį) sveikatos apsaugai linkusios skirti daugiau lėšų nei mažiau išsivysčiusios šalys. Atsižvelgiant į tai, kad šalių išsivystymo lygis skirtingas, Lietuvos sveikatos srities finansavimo lygis tampa artimesnis ES vidurkiui. Be to, Lietuvos namų ūkiai už sveikatos apsaugą sumoka savų lėšų daugiau nei ES vidurkis. Vis dėlto kokybiniai Lietuvos sveikatos apsaugos srities rodikliai nepakankamai geri. Jie pagerėtų ir atlyginimai sveikatos apsaugos sistemos darbuotojams padidėtų atlikus struktūrinę sveikatos apsaugos sistemos pertvarką.

10.3. Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos socialinei apsaugai (BVP dalis) – mažesnės už ES vidurkį, ypač – išlaidos pensijoms. Reikia didinti socialinės apsaugos sistemos finansavimą.

Siekiant su fiskaline drausme suderinti galimybę didinti finansavimą socialinės apsaugos sričiai, reikia įgyvendinti struktūrinę šios srities reformą – įdiegti Naująjį socialinį modelį.

Daugiau sektorinės analizės informacijos ir duomenų pateikta naujame Programos skyriuje „Sektorinė analizė“.

11. Įsigalioję 2016 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos valstybės išdo įstatymo Nr. I-712 1, 9, 11 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo ketvirtuoju¹ skirsniu įstatymas ir Seimo nutarimas Nr. XII-2020 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 30 d. nutarimo Nr. IX-912 „Dėl Rezervinio (stabilizavimo) fondo nuostatų patvirtinimo“ sudaro sąlygas sparčiau kaupti finansinius išteklius, kasmet atidedant taupymui dalį pajamų, gaunamų iš dividendų ir valstybės turto pardavimo.

12. Vidutinio laikotarpio tikslas nustatomas vadovaujantis ES nustatytais ekonominės valdysenos taisyklėmis, kurios įtvirtintos 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. *specialusis leidimas*, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), ir Lietuvos Respublikos fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstituciniame įstatyme (toliau – Konstitucinis įstatymas). Paskutinį kartą Lietuvos vidutinio laikotarpio tikslas nustatytas Seimo 2015 m. gruodžio 8 d. nutarime Nr. XII-2147 „Dėl vidutinio laikotarpio tikslo nustatymo“ – ne didesnis kaip 1 procentas BVP to meto kainomis struktūrinis valdžios deficitas.

13. Pagal 2013 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 473/2013 dėl euro zonos valstybių narių biudžeto planų projektų stebėsenos bei vertinimo ir perviršinio deficito padėties ištaisymo užtikrinimo bendrųjų nuostatų (OL 2013 L 140, p. 11) 4 straipsnio 1 punktą euro zonos valstybės narės turi viešai paskelbti savo nacionalinius vidutinės trukmės fiskalinius planus, atitinkančius jų vidutinės trukmės biudžeto sistemą. Programoje pateikiama visa ši informacija. Programa visiškai atitinka Reglamento (EB) Nr. 1466/97 3 straipsnio nuostatas dėl stabilumo programose pateikiamos informacijos. Programa pristatoma Seimo Europos reikalų komiteto 2016 m. balandžio 29 d. posėdyje.

14. Nuo 2015 m. sausio 1 d. įsigaliojus Konstituciniam įstatymui, išvadą dėl ekonominės raidos scenarijaus turi pateikti nepriklausoma biudžeto politikos kontrolės institucija. Pagal reformuotos ES ekonominės valdysenos reikalavimus Lietuvos Respublikos valstybės kontrolei (toliau – Valstybės kontrolė) nuo 2015 m. sausio 1 d. pavesta atlikti biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas. Valstybės kontrolė 2016 m. kovo 30 d. pateikė išvadą Nr. Y-5 „Dėl ekonominės raidos scenarijaus tvirtinimo“, kurioje teigiama, kad „Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengtas scenarijus nulemtas pasirinktų ir įvardytų prielaidų, pagrįstas esamais statistiniais duomenimis ir neprieštaraujantis ekonomikos dėsningumams. Fiskalinė institucija tvirtina 2016–2019 metų ekonominės raidos scenarijų, viešai paskelbtą 2016 m. kovo 18 d. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos tinklalapyje“.

II SKYRIUS EKONOMIKOS PERSPEKTYVOS

PIRMASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJAUS PRIELAIDOS

15. Pagrindinės išorinės aplinkos prielaidos (prekybos partnerių raida, naftos kainos, euro ir dolerio kursas) atitinka EK 2016 metų žiemos prognozes (sudarytos 2016 metų vasarį).

1 lentelė. Pagrindinės prielaidos

Rodiklio pavadinimas	2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
Trumpalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	0,2	0,0	0,0	0,0	0,1
Ilgalaikės palūkanų normos (vidutinės metinės)	1,4	1,7	1,8	1,9	2,0
JAV dolerio ir euro keitimo kursas (vidutinis metinis)	1,11	1,08	1,08	1,08	1,08
Nominalusis efektyvus valiutų keitimo kursas	-6,8	1,2	0	0	0
Valiutos keitimo kursas euro atžvilgiu (vidutinis metinis) (šalis, kurios nėra euro zonos arba VKM II narės)	–	–	–	–	–
Pasaulio (be ES) BVP augimas, procentais	3,2	3,6	3,8	3,8	3,8
ES BVP augimas, procentais	1,9	1,9	2,0	2,0	2,0
Pagrindinių eksporto rinkų augimas, procentais	0,5	1,3	1,8	1,8	1,8
Pasaulio (išskyrus ES) importo augimas, procentais	0,8	2,9	3,7	3,7	3,7
Naftos kainos (<i>Brent</i> , JAV doleriais už barelį)	53,4	35,8	42,5	42,5	42,5

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos bankas, EK (2016 metų žiemos prognozės)

Lietuvos pagrindinių eksporto rinkų perspektyva – svarbiausia ekonominės raidos scenarijaus prielaida.

ANTRASIS SKIRSNIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO EKONOMINĖS RAIDOS SCENARIJUS

Realusis sektorius

16. Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengtame ekonominės raidos 2016–2019 metų scenarijuje nurodyta, kad sumažėjusi priklausomybė nuo Rusijos rinkos, santykinai stabili pagrindinių Lietuvos eksporto rinkų raida, ES mastu vykdoma skatinamoji ūkio valdymo politika vidutiniu laikotarpiu sudarys spartesnio nei 2015 metais ir subalansuoto Lietuvos ekonomikos augimo pagrindą. Lietuvos BVP 2016 metais galėtų augti 0,9 procentinio punkto sparčiau nei 2015 metais – apie 2,5 procento. Numatoma, kad 2016 metais sumažėjus priklausomybei nuo Rusijos rinkos ir atsigavus išorės paklausai paspartėjęs prekių ir paslaugų eksportas leis BVP 2017 metais augti dar sparčiau – apie 3,2 procento. Tikimasi, kad vėlesniais vidutinio laikotarpio metais dėl nepalankių demografinių tendencijų BVP augs kiek lėčiau nei 2017 metais, bet vis dar daugiau kaip 3 procentais. Vidaus paklausa ir toliau bus svarus BVP augimo veiksnys, o eksporto poveikis BVP augimui stiprės visą vidutinį laikotarpį.

Lietuvos eksportuotojams išorinė aplinka pastaraisiais metais nebuvo palanki, tačiau labai skatino nukreipti eksporto srautus į stabilesnes rinkas. Pagrindinės lietuviškos kilmės prekių rinkos 2015 metais buvo Vokietija, Latvija, JAV, Lenkija, Jungtinė Karalystė, Švedija, Nyderlandai, Estija, Norvegija ir Prancūzija. Lietuvos prekių eksportas išaugo 0,4 procento, o kartu su paslaugomis – 1,2 procento ir lėmė apie 0,9 procentinio punkto 2015 metų BVP augimo tempo. Rusija 2015 metais nepateko į pagrindinių lietuviškos kilmės prekių eksporto rinkų dešimtuką – buvo tik 15-oji, lietuviškos kilmės prekių eksporto į Rusiją dalis sumenko beveik perpus – nuo 4,3 procento 2014 metais iki 2,3 procento 2015 metais.

Spartus Lietuvos eksportuotojų persiorientavimas į stabilesnes rinkas lėmė, kad lietuviškos kilmės prekių eksportas 2015 metais sumažėjo tik 2,4 procento (to meto kainomis). Atmetus mineralinius produktus (kurių vertę neigiamai veikė atpigusi nafta), lietuviškos kilmės prekių eksporto vertė išaugo 2,7 procento. Nepalankiomis išorinės aplinkos sąlygomis tai geras rezultatas, rodantis Lietuvos eksportuotojų lankstumą ir konkurencingumą. Vis dėlto sulėtėjus eksporto didėjimo tempui, pagrindinis ūkio variklis 2015 metais buvo vidaus paklausa.

Vidaus paklausos augimą spartino aktyvus investicinis procesas – bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo išlaidos 2015 metais didėjo beveik du kartus greičiau nei 2014 metais (10,3 procento). Aukštas pramonės gamybinių pajėgumų panaudojimo lygis 2015 metais (73,9 procento) skatino spartų materialinių investicijų augimą. Investicijos į apdirbamąją gamybą 2015 metais didėjo 15,3 procento (ypač sparčiai – II ir III ketvirčius, atitinkamai 25 ir 34 procentais). Investicijų augimą taip pat skatino įgyvendinami strateginiai Lietuvos elektros energetikos projektai ir siekis užbaigti 2007–2013 metų laikotarpio ES struktūrinių fondų lėšomis finansuojamus projektus.

Mažos naftos kainos 2015 metais Lietuvai buvo palankus veiksnys, sudaręs sąlygas didėti gyventojų perkamajai galiai ir mažėti gamybos sąnaudoms. Dėl išaugusios perkamosios galios namų ūkių vartojimo išlaidos (palyginamosiomis kainomis) 2015 metais buvo 0,7 procentinio punkto didesnės nei 2014 metais. Daugiau negu du kartus išaugusi pelno marža (daugiausia dėl atpigusios naftos) ypač palankiai veikė Lietuvos naftos perdirbimo verslą. Naftos produktų eksportas (palyginamosiomis kainomis) 2015 metais išaugo apie 12 procentų, o naftos perdirbimo verslo finansiniai rezultatai buvo geriausi nuo 2006 metų. Pigesnis kuras švelnino neigiamą ekonominio sunkmečio Rusijoje ir jos taikomo embargo poveikį transporto sektoriui ir palankiai veikė kitų sektorių (prekybos, turizmo ir žemės ūkio), kurių veiklos sąnaudų didelę dalį sudaro transportavimo išlaidos, rezultatus. Didmeninės ir mažmeninės prekybos, variklinių transporto priemonių ir motociklų remonto, transporto ir saugojimo, apgyvendinimo ir maitinimo paslaugų teikimo veiklos lėmė apie pusę (0,77 procentinio punkto) BVP augimo tempo 2015 metais. Apdirbamoji gamyba, nors ir paveikta neigiamų išorinės aplinkos veiksnių, sukūrė apie 0,5 procentinio punkto BVP augimo tempo. Kelerius metus iš eilės sparčiai augusi statybos veikla, kuri 2014 metais lėmė apie 1 procentinį punktą BVP augimo tempo, prie BVP augimo 2015 metais neprisidėjo. Nors 2015 metų I pusmetį statybos veiklos sukuriama pridėtinė vertė buvo 8,1 procento didesnė nei 2014 metų I pusmetį, baigus įgyvendinti 2007–2013 metų finansinio laikotarpio ES

struktūrinių fondų lėšomis finansuojamus projektus antrojoje metų pusėje statybos veiklos aktyvumas sulėtėjo, o per visus 2015 metus čia sukurta 0,3 procento mažiau pridėtinės vertės. Susiformavusias neigiamas tendencijas lėmė 2015 metų II pusmečio statybos veiklos rezultatai – pridėtinės vertės sukurta 6 procentais mažiau nei 2014 metų II pusmetį (daugiausia dėl sumažėjusių apie 12 procentų inžinerinių statinių statybos darbų).

Pakitusios statybos veiklos tendencijos ir prastėjantis statybos pasitikėjimo rodiklis 2015 metų II pusmetį (Lietuvos statistikos departamento verslo tyrimų duomenimis, šis rodiklis 2016 metų vasarį buvo 11 procentinių punktų mažesnis nei 2015 metų tuo pačiu laikotarpiu) lėmė, kad investicijos bendrajam pagrindiniam kapitalui formuoti (didžiąją dalį tokių investicijų pastaraisiais metais sukurdamo statybos veikla) 2016 metais projektuojamos mažesnės, nei numatyta 2015 metų rudenį.

Investicijų augimą 2016 metais lėtins ir ES finansinės paramos laikotarpių pasikeitimo efektas – tai yra bus mažiau ES struktūrinių fondų lėšų nei 2015 metais, kuriais buvo investuojamos abiejų – 2007–2013 metų ir 2014–2020 metų – finansinių laikotarpių lėšos, o 2016 metais – tik naujojo, 2014–2020 metų, laikotarpio lėšos.

ES finansinės paramos lėšomis įgyvendinamų projektų mastas nuo 2017 metų didės. 2014–2020 metų finansiniu laikotarpiu numatyta investuoti į infrastruktūros projektus – susisiekimo, aplinkosaugos, energetikos, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės, regionų plėtros, bus finansuojami daugiabučių namų ir viešųjų pastatų modernizavimo ir renovavimo darbai.

2 lentelė. Makroekonominiai rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2015 metais, mln. eurų	Pokytis, procentais				
			2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
BVP, grandine susieta apimtis	B1g	33 449,7	1,6	2,5	3,2	3,1	3,1
BVP, to meto kainomis	B1g	37 189,7	2,0	3,6	5,2	5,5	5,5
BVP sudedamosios dalys (grandine susieta apimtis)							
Namų ūkių vartojimo išlaidos + ne pelno institucijų, aptarnaujančių namų ūkius, vartojimo išlaidos (NPI)	P.3	22 130,5	4,9	4,3	4,1	4,0	3,8
Valdžios sektoriaus galutinio vartojimo išlaidos	P.3	5 829,3	2,0	0,9	0,6	0,6	0,6
Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51	7 030,7	10,3	2,1	5,2	5,3	5,5
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį, BVP procentais	P.52+P.53	–	–	–	–	–	–
Prekių ir paslaugų eksportas	P.6	26 980,8	1,2	3,6	4,4	4,5	4,8
Prekių ir paslaugų importas	P.7	27 604,2	7,0	4,7	5,3	5,5	5,6
BVP (grandine susieta apimtis) didėjimą lemiantys veiksniai, procentais							
Galutinė vidaus paklausa		–	6,2	3,4	3,9	3,9	3,9
Atsargų pokytis ir vertybių įsigijimas, atėmus netektį	P.52+P.53	–	–	–	–	–	–

Rodiklio pavadinimas	ESS* kodas	Rodiklio reikšmė 2015 metais, mln. eurų	Pokytis, procentais				
			2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
Prekių ir paslaugų balansas	B.11	–	–4,6	–0,9	–0,7	–0,8	–0,8

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

*Europos sąskaitų sistema.

Infliacija

17. Lietuvoje 2015 metais užfiksuota 0,7 procento vidutinė metinė defliacija (apskaičiuota pagal suderintą vartotojų kainų indeksą (toliau – SVKI). Sumažėjusias vartojimo prekių ir paslaugų kainas lėmė neigiami energinių prekių, ypač transporto priemonių degalų, kainų pokyčiai. Grynoji infliacija (apskaičiuota pagal SVKI, be energinių prekių ir neapdorotų maisto produktų), rodanti infliacijos lygį be išorės šokams imlių vartojimo prekių, pastaruosius 2 metus pasižymėjo stabilumu ir 2015 metais vidutiniškai sudarė 1,2 procento. Kadangi sparčiai didėjo darbo užmokestis, vartojimo paslaugos, sudariusios ketvirtadalį vartojimo prekių ir paslaugų krepšelio, pabrango 3,4 procento.

Dėl žemos palyginamosios bazės mažų naftos kainų (pagal EK 2016 metų žiemos prognozes 2016 metais naftos kainos, išreikštos eurais už barelį, sumažės 31,4 procento) poveikis vartojimo prekių kainoms 2016 metais bus silpnesnis nei pernai. Mažesnis nei pernai energinių prekių svoris vartojimo prekių ir paslaugų krepšelyje taip pat lems mažesnę neigiamą poveikį SVKI. Todėl 2016 metais projektuojama nedidelė (0,7 procento) infliacija, o nuo 2017 metų, išnykus neigiamam išorės veiksnių poveikiui (atsigavus pasaulinėms naftos kainoms), infliacija spartės.

Nuosekliai didinami 2016–2018 metais alkoholinių gėrimų ir tabako akcizų tarifai menkai prisidės prie infliacijos didėjimo. Tikėtina, kad vidutiniu laikotarpiu pasaulinės maisto prekių kainos išliks stabilios, todėl maisto prekių kainas Lietuvoje daugiausia veiks vidaus paklausos ir pasiūlos santykis. Viena vertus, augančios vartotojų pajamos didins spaudimą kainoms, kita vertus, mažėjantis vartotojų skaičius ir, kaip tikimasi, didėjanti konkurencija mažmeninės prekybos rinkoje šį spaudimą mažins. Taigi numatoma, kad vidutiniu laikotarpiu maisto prekių kainos nuosekliai truputį didės. Grynoji infliacija vidutiniu laikotarpiu augant vidaus paklausai palaipsniui spartės ir priartės prie daugiamečio vidurkio. Numatoma, kad sparčiai augant darbo užmokesčiui paslaugos, pradėjusios brangti 2015 metais, toliau brangs visą vidutinį laikotarpį.

3 lentelė. Kainų rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2015 metais	Pokytis, procentais				
			2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. BVP defliatorius		111,2	0,4	1,1	2,0	2,3	2,3
2. Namų ūkių vartojimo išlaidų defliatorius		107,6	–0,9	0,7	2,2	2,5	2,5
3. SVKI (vidutinis metinis)		100,0	–0,7	0,7	2,2	2,5	2,5
4. Valdžios sektoriaus vartojimo išlaidų defliatorius		111,6	3,4	3,4	3,4	3,4	3,4

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2015 metais	Pokytis, procentais				
			2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
5. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimo defliatorius		109,6	1,3	2,0	2,0	2,0	2,0
6. Prekių ir paslaugų eksporto defliatorius		106,5	-4,0	-2,1	2,0	2,0	2,0
7. Prekių ir paslaugų importo defliatorius		104,3	-6,9	-3,0	2,5	2,3	2,3

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

Darbo rinka

18. Nedarbo lygis 2015 metais sumažėjo 1,6 procentinio punkto – iki 9,1 procento. Ilgalaikio nedarbo lygis sudarė 3,9 procento ir buvo 0,9 procentinio punkto mažesnis nei 2014 metais. Jaunimo (15–24 metų) nedarbo lygis 2015 metais sudarė 16,3 procento ir buvo 3 procentiniais punktais mažesnis nei 2014 metais. 2015 metais buvo 134 tūkst. bedarbių, tai yra 24 tūkst. (15,2 procento) mažiau nei 2014 metais, ilgalaikių bedarbių buvo 57,5 tūkst., arba 42,9 procento visų bedarbių, tai yra 13,2 tūkst. (18,7 procento) mažiau nei 2014 metais.

Pastaruosius 4 metus sparčiai daugėjo užimtų ir mažėjo darbingo amžiaus gyventojų, todėl 2015 metais užimtumo ir darbo jėgos aktyvumo lygiai buvo aukščiausi nuo gyventojų užimtumo tyrimo pradžios, 1998 metų, – sudarė atitinkamai 67,2 ir 74,1 procento (15–64 metų amžiaus grupėje) ir iš dalies švelnino darbo rinkoje susidariusią darbo jėgos pasiūlos problemą. Užimtų gyventojų gausėjo daugelyje ekonominių veiklų, iš viso 2015 metais jų pagausėjo 1,2 procento.

Sparčiai mažėjant nedarbui ir darbingo amžiaus gyventojų populiacijai ir didėjant darbo jėgos paklausai, darbo rinkoje vidutiniu laikotarpiu didės įtampa, o senkantys nepanaudoti darbo jėgos ištekliai lėtins užimtumo augimą.

Nepanaudotų darbo jėgos išteklių Lietuvoje smarkiai mažėja, taigi vidutiniu laikotarpiu įmonėms gali pradėti stigti ne tik kvalifikuotos, bet ir nekvalifikuotos darbo jėgos. Kadangi mažėja darbo jėgos ir ji brangsta, visą vidutinį laikotarpį reikės didinti darbo našumą ir investuoti į mažiau darbo jėgos reikalingą gamybą (gamybos įrenginius).

Žemas nedarbo lygis, įtampa darbo rinkoje dėl kvalifikuotos darbo jėgos stygiaus ir Vyriausybės sprendimai dėl minimaliosios mėnesinės algos (toliau – MMA) didinimo 2015 metais skatino darbo užmokesčio augimą. Išankstiniais duomenimis, vidutinis mėnesinis bruto darbo užmokestis (įskaitant individualias įmones) Lietuvoje 2015 metais išaugo 5,1 procento (privačiame sektoriuje – 6 procentais, valstybės sektoriuje – 3,8 procento). Darbo užmokestis didėjo visų rūšių ekonominės veiklos įmonėse.

Dėl augančios darbo jėgos paklausos atlyginimai vidutiniu laikotarpiu ir toliau sparčiai didės. Darbo užmokestis sparčiausiai augs privačiame sektoriuje – ypač ten, kur aukštas darbo našumas, didelė darbo jėgos paklausa ir darbo užmokestis mažiausias. Poveikį turės MMA didinimas (nuo 2016 metų sausio mėnesio MMA padidinta 25 eurai – iki 350 eurų). Augant darbo užmokesčiui, gyventojų pajamos vidutiniu laikotarpiu taip pat nuosekliai augs. Kaip ir pastaraisiais

metais didžiąją dalį pajamų Lietuvos gyventojai skirs prekėms ir paslaugoms įsigyti, tačiau didėjanti infliacija mažins gyventojų perkamąją galią, todėl namų ūkių vartojimo išlaidos (palyginamosiomis kainomis) vidutiniu laikotarpiu augs lėčiau nei 2015 metais.

4 lentelė. Darbo rinkos rodikliai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	Rodiklio reikšmė 2015 metais	Pokytis, procentais				
			2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. Užimtų gyventojų skaičius, tūkst.		1 334,9*	1,2	0,6	0,3	0,1	0,1
2. Užimtumas, dirbta valandų, tūkst.		2 481 927	2,7	–	–	–	–
3. Nedarbo lygis, procentais**		9,1	9,1	8,0	7,1	6,3	5,4
4. Darbo našumas (bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, tenkanti vienam užimtam gyventojui), tūkst. eurų		25,0	0,3	1,9	2,9	3,0	3,1
5. Darbo našumas, dirbta valandų (bendroji pridėtinė vertė palyginamosiomis kainomis, tenkanti vienai faktiškai dirbtai valandai), eurai		13,4	–1,1	–	–	–	–
6. Atlygis darbuotojams, mln. eurų	D.1	15 269,4	5,3	6,2	6,5	6,5	6,6
7. Atlygis vienam darbuotojui, eurai		13 039,6	4,1	5,6	6,2	6,4	6,5

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

*Gyventojų užimtumo tyrimo duomenimis.

**Pateikiama rodiklio reikšmė.

TREČIASIS SKIRSNIS LIETUVOS MOKĖJIMŲ BALANSAS

19. Einamosios sąskaitos balansas 2015 metais nemažai svyravo. Metų pradžioje jis pablogėjo dėl padidėjusio tarptautinės prekybos prekėmis deficito (prekių eksporto nuosmukio ir prekių importo augimo). Didžiausią neigiamą poveikį Lietuvos eksportui darė recesija Rusijoje ir Rusijos taikomi prekybos apribojimai. Į Rusiją 2015 metais eksportuota prekių 38,2 procento mažiau ir paslaugų 33,6 procento mažiau nei 2014 metais. Be to, dėl Rusijos ekonominės ir politinės raidos mažėjo Lietuvos eksportas į kitas Nepriklausomų Valstybių Sandraugos šalis, galbūt mažėjo galimybių eksportuoti į ES, kuriai taip pat neigiamai atsiliepė nuosmukis Rytuose. Prie prekybos prekėmis deficito prisidėjo ir padidėjęs prekių importas, ypač mašinų ir įrenginių, reikalingų gamybos pajėgumams plėsti.

Prekybos prekėmis balansas 2015 metų antrojoje pusėje pagerėjo ir tapo panašus į buvusį 2014 metais. Produktų, kuriems netaikomi apribojimai, į Rusiją vežta daugiau, liovėsi mažėjęs ir paslaugų eksportas į Rusiją, o dalį produktų ir paslaugų pavyko eksportuoti į kitas šalis, ypač į ES. Dėl kritusio euro kurso šiek tiek augo eksportas į JAV ir Jungtinę Karalystę, o dėl gausaus derliaus didėjo žemės ūkio produktų eksportas. Be to, importuota mažiau mašinų ir įrenginių. Šie veiksniai prisidėjo prie to, kad metų pabaigoje einamosios sąskaitos balansas tapo teigiamas.

Antras svarbus 2015 metų einamosios sąskaitos veiksnys – smarkiai pablogėjęs pirminių pajamų balansas. Taip atsitiko dėl augusių užsienio investuotojų pajamų. Nors bendras tiesioginių užsienio investicijų kiekis beveik nekito, daugėjo su nuosavybe susijusių tiesioginių užsienio

investicijų, kurios labiau priklauso nuo veiklos pelningumo. Svarbu ir tai, kad Lietuvos tiesioginės investicijos užsienyje pastaruoju metu nekilo, – 2015 metais jų netgi sumažėjo.

Kapitalo sąskaitos perteklius, kurį daugiausia lemia kapitalo pervedimai iš ES fondų, 2015 metais buvo panašus kaip ir 2014 metais (3 procentai BVP). Prognozuojama, kad artimiausiais metais kapitalo sąskaitos perviršis bus šiek tiek mažesnis, nes 2015-ieji buvo paskutiniai metai, kuriais dar buvo galima tikėtis įplaukų iš ankstesnės (2007–2013 metų) finansinės perspektyvos, o naujosios ES finansinės perspektyvos lėšų naudojimas užtruks įsibėgėti.

5 lentelė. Sektorių balansai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. Grynasis šalies skolinimasis	B.9N	1,3	0,5	-0,4	-1,4	-2,3
iš jo:						
prekių ir paslaugų balansas		-0,1	-0,2	-1,4	-2,4	-3,3
pirminių ir antrinių pajamų balansas*		-1,5	-1,5	-1,5	-1,5	-1,5
kapitalo sąskaita*		2,9	2,2	2,5	2,5	2,5
2. Privataus sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)		1,4	1,2	-0,4	-2,1	-3,2
3. Valdžios sektoriaus perteklius (+) / deficitas (-)	B.9N	-0,2	-0,8	0,0	0,8	0,9
4. Statistinis neatitikimas		0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos bankas*

KETVIRTASIS SKIRSNIS EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS VEIKSNIAI

20. Lietuvos eksporto rinkų perspektyva ir toliau – pagrindinis ekonominės raidos scenarijaus kitimo rizikos veiksnys. Ar išsipildys Programoje pateiktas ekonominės raidos scenarijus, priklausys ir nuo kitų veiksnių.

Geopolitinė įtampa vis dar neatslūgusi, iki 2016 metų pratęstos abipusės Rusijos ir ES sankcijos gali būti nepanaikintos ilgesnį laiką. Neigiama rizika kyla ir dėl galimo tolesnio Kinijos ir kitų besivystančių rinkų augimo lėtėjimo ir galimos didesnės recesijos Rusijoje. Papildomi neigiami veiksniai – nestabilios pasaulio finansų rinkos, vis dar neišspręsta Europą užplūdusių pabėgėlių problema. Jeigu per 2016 m. birželio 23 d. referendumą Jungtinė Karalystė nutartų pasitraukti iš ES, galbūt prireiktų imtis protekcionistinių priemonių ir nuvertėtų svaras. Tai ribotų prekių eksportą į šią valstybę, į kurią Lietuva pastaraisiais metais eksportuoja daugiau nei 4 procentus visų eksportuojamų prekių.

Atsirado rizika, kad dėl didėjančios pabėgėlių problemos gali būti panaikintas Šengeno susitarimas. Tada reiktų įvesti sienų kontrolę, tai apsunkintų užsienio prekybą, mažintų užsienio investicijas, neigiamai veiktų transporto ir logistikos veiklą ir turizmą.

Ekonominės raidos perspektyvoms pakenktų ir užsitęsęs defliacijos laikotarpis arba kur kas sparčiau, nei numatyta rengiant ekonominės raidos scenarijų, brangstanti nafta.

Pakitusi darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus raidos tendencija paveiktų darbo rinkos rodiklius. Prastesnės demografinės tendencijos lemtų mažesnę darbo jėgos kiekį, susidarytų sąlygos

mažėti užimtų gyventojų. Teigiamesnės demografinės tendencijos leistų užimtų gyventojų daugėti sparčiau, tačiau dėl didesnio darbo jėgos kiekio nedarbo lygis mažėtų lėčiau. Pokyčiai darbo rinkoje atsilieptų ir darbo užmokesčio bei darbo užmokesčio fondo projekcijoms.

Egzistuoja ir teigiami rizikos veiksniai, kuriems pasireiškus ekonominės raidos scenarijuje numatyti ekonominiai rodikliai pagerėtų. Jeigu euras pigtų labiau, nei numatyta rengiant scenarijų, Lietuvos eksportuotojai tuo galėtų pasinaudoti prekiaudami su ne euro zonos šalimis ir paspartinti eksporto plėtrą labiau, nei numatyta Lietuvos Respublikos finansų ministerijos parengtame ekonominės raidos 2016–2019 metų scenarijuje. Didėsnis ekonominis aktyvumas ES ir euro zonoje taip pat būtų teigiamos rizikos veiksnys. Įgyvendintos darbo rinkos, švietimo, socialinės apsaugos ir kitų sričių struktūrinės reformos prisidės prie ekonomikos potencialo didinimo. Palankesnės sąlygos atvykti užsieniečiams, kurie prisidėtų prie socialinės ir ekonominės valstybės gerovės kūrimo ir šalies konkurencingumo didinimo, taip pat teigiamai veiktų ekonomikos tendencijas.

III SKYRIUS FISKALINĖ SISTEMA

PIRMASIS SKIRSNIS FINANSŲ POLITIKOS GAIRĖS

21. Įgyvendinant 2016–2019 metais viešųjų finansų politiką, numatoma:

21.1. vykdyti fiskalinę politiką, atsižvelgiant į ekonomikos ciklo būklę;

21.2. laikytis Lietuvos ir ES teisės aktuose nustatytų fiskalinę drausmę reglamentuojančių taisyklių;

21.3. sumažinti valdžios sektoriaus skolos lygį iki mažesnio nei 40 procentų BVP;

21.4. didinti persikirstomą BVP dalį, gerinant mokesčių administratoriaus veiklos efektyvumą, taikant naujausias šiuolaikines technologijas ir nuosekliai didinant ekonomikos augimui palankius mokesčius (mažinant žmogui ir aplinkai žalingų produktų naudojimą);

21.5. įgyvendinti struktūrines reformas, pirmiausia – įdiegti Naujajį socialinį modelį, ir didinti mažiausiai uždirbančių žmonių neapmokestinamąsias pajamas, kartu užtikrinti struktūrinių reformų poveikio valdžios sektoriaus finansams atitiktį fiskalinės drausmės taisyklėms ir skolos lygio sumažinimo tikslui;

21.6. tęsti vykdomas ir įgyvendinti naujas priemones, užtikrinančias didesnę viešųjų išlaidų ir viešųjų paslaugų efektyvumą, pirmiausia švietimo ir sveikatos apsaugos srityse, riboti išlaidų didėjimą (vertinant išlaidų BVP dalį) neefektyviose Lietuvos viešojo sektoriaus srityse, išskyrus trumpuoju laikotarpiu turėtas išlaidas dėl vykdomų struktūrinių pertvarkų, skirtų kaštams optimizuoti;

21.7. tobulinti informacijos apie surenkamų mokesčių ir įmokų naudojimo sklaidą visuomenei².

² Lietuvos Respublikos finansų ministerija 2016 metais paskelbė išsamią informaciją apie 2016 metais biudžetuose suplanuotas išlaidas: <http://finmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/budzetas/suzinok-kam-valstybe-isleidzia-tavo-pinigus>.

ANTRASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS PAJAMOS

Perskirstymas per biudžetus

22. Numatoma didinti Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto (toliau – valstybės biudžetas) pajamas – kovoti su kontrabanda ir toliau įgyvendinti priemones šešėlinei ekonomikai mažinti. Toliau įgyvendinant 2015 metais pradėtas taikyti mokesčių administravimą gerinančias priemones, diegiant naujausiais technologiniais sprendimais pagrįstas mokesčių administratoriaus informacines sistemas, numatoma pasiekti, kad perskirstymas per valdžios sektoriui priskirtinus biudžetus (pajamų iš mokesčių BVP dalis) vidutiniu laikotarpiu didėtų.

Pajamų iš mokesčių BVP dalis 2015 metais sudarė 29,2 procento (įskaitant su ES institucijomis susijusius mokesčius – apie 29,5 procento) ir buvo didesnė nei 2014 metais (atitinkamai 27,8 procento ir 28 procentai), bet vis dar mažesnė už ES vidurkį 2014 metais – 40 procentų. Spartus BVP komponentų, svarbių mokesčių surinkimui, augimas buvo vienas iš veiksmų, lėmusių didesnę perskirstymą per biudžetus. Gerinant mokesčių administravimą, 2015 metais iš mokesčių surinkta 0,2 procento BVP daugiau pajamų, iš jų 0,1 procento BVP daugiau dėl 2015 metų II pusmetį taikytos pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM) elektroninių sąskaitų registrų administravimo priemonės. Spartesnis nei koreliuojančių BVP komponentų mokesčių įplaukų didėjimas jau 2015 metais parodė mokesčių administravimo priemonių teigiamą poveikį valdžios sektoriaus finansams.

Įvertinus 2015 metų mokesčių administravimo priemonių taikymo rezultatus, taip pat naujas administracines priemones, įgyvendinamas pagal 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojusį 2015 m. birželio 25 d. priimtą Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 28, 41, 55, 68, 87, 89, 101, 104¹, 104², 129, 131, 154 straipsnių ir priedo pakeitimo, Įstatymo papildymo 55¹ ir 61¹ straipsniais ir 56, 57, 58, 59, 60 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymą, 2016 metais laukiama 0,2 procento BVP daugiau įplaukų į biudžetus, palyginti su planinėmis pajamų iš mokesčių įplaukomis. Pavyzdžiui, Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (toliau – EBPO), šių metų kovą pirmą kartą atlikusi Lietuvos ekonomikos vertinimą ir įvertinusi Vyriausybės mokesčių administravimo iniciatyvas, numatė, kad valdžios sektoriaus deficitas 2016 metais bus 0,2 procentinio punkto BVP mažesnis nei suplanuotasis.

2017 metais ir vėlesniais vidutinio laikotarpio metais teigiamą poveikį mokesčių surinkimui turės nuo 2016 metų etapais diegiama plataus masto išmanioji mokesčių administravimo sistema (toliau – i.MAS). Vertinant atsargiai, projektuojama, kad mokesčių įplaukų BVP dalis vidutinio laikotarpio pabaigoje padidės iki 31 procento BVP.

Kitų pajamų didėjimą vidutiniu laikotarpiu, ypač 2018 metais, palyginti su 2017 metais, lems ES ir kitos finansinės paramos lėšų didėjimas ir valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ numatomos susigrąžinti iš bankroto procedūrų sumos.

Mokesčių administravimo gerinimas Lietuvoje – viena iš veiksmingiausių priemonių, didinančių viešųjų finansų išteklius ir nekeliančių rizikos ekonomikos augimui (palyginti su viešųjų išteklių didinimu didinant mokesčių tarifus ar įvedant naujus mokesčius). Remiantis EBPO

informacija³, Lietuvoje iš PVM surenkama tik 64 procentai galimos surinkti sumos. Potencialios papildomos pajamos iš PVM sudaro 4,4 procento BVP. Įdiegta i.MAS ir kitos administracinės priemonės vidutinės trukmės laikotarpiu gali labai pagerinti pajamų iš PVM surinkimą. Numatomas mokesčių administravimo gerinimo priemonių poveikis 2017 metų valdžios sektoriaus rodikliams bus iš naujo įvertintas rengiant 2017 metų valstybės biudžeto projektą.

Mokesčių politikos ir administravimo priemonių teisinis pagrindas

23. Siekiant gerinti su mokesčių administravimu susijusią veiklą ir atsižvelgiant į pasaulinę praktiką ir tarptautinių organizacijų rekomendacijas praktinio mokesčių administravimo klausimais, įgyvendinama Valstybinės mokesčių inspekcijos parengta 2014–2017 metų konsoliduota mokesčių mokėtojų mokesčių prievolių vykdymo ir mokesčių surinkimo užtikrinimo strategija. Mokesčių administratoriaus veiklos strateginiuose dokumentuose numatytos ir vykdomos kompleksinės priemonės, tiek skatinančios savanoriškai mokėti mokesčius, tiek užtikrinančios mokesčių įstatymų pažeidimų prevenciją ir kontrolę.

2016 metais pradėtos taikyti naujos mokesčių administravimo gerinimo priemonės:

23.1. 2015 m. birželio 25 d. priimtas Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 28, 41, 55, 68, 87, 89, 101, 104¹, 104², 129, 131, 154 straipsnių ir priedo pakeitimo, Įstatymo papildymo 55¹ ir 61¹ straipsniais ir 56, 57, 58, 59, 60 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas, kuriuo optimizuoti informacijos, reikalingos nedeklaruotoms pajamoms ir nepagrįstiems turto įsigijimo šaltiniams ir mokesčiai prievolei nustatyti ir jos vykdymui užtikrinti, taip pat su kitų šalių mokesčių administracijomis bendradarbiauti, pateikimo procesai. Lietuvos finansų įstaigos įpareigotos tvarkyti ir automatinio būdu kartą per metus mokesčių administratoriui pateikti apmokestinimui reikšmingą informaciją apie Lietuvos rezidentų sąskaitas, jeigu jų likutis metų pabaigoje viršys 5 000 eurų arba metinės įplaukos viršys 15 000 eurų. Nuo 2017 metų numatoma pradėti keisti informacija apie užsienio subjektų sąskaitas finansų įstaigose pagal EBPO modelį ir 2014 m. gruodžio 9 d. Tarybos direktyvą 2014/107/ES, kuria iš dalies keičiamos Direktyvos 2011/16/ES nuostatos, susijusios su privalomais automatiniais apmokestinimo srities informacijos mainais (OL 2014 L 359, p. 1), tarp beveik 60 pasaulio valstybių, pradedant 2016 metų pradžios duomenimis. Gauta informacija apie asmenų turimą turtą užsienyje leis mokesčių administratoriui atskleisti galimus mokesčių slėpimo, neteisėto praturtėjimo, pinigų plovimo atvejus.

Be to, mokesčių administratoriui suteikiama teisė suformuoti mokesčių mokėtojui mokesčią prievolę pagal turimą informaciją ir ją išieškoti, jeigu mokesčių mokėtojas nepateikia mokesčio deklaracijos. Taip bus operatyviau išieškomi nesumokėti ir nedeklaruoti mokesčiai.

23.2. 2015 m. lapkričio 19 d. priimti Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo Nr. IX-2112 40 ir 75 straipsnių pakeitimo ir Įstatymo papildymo 42² ir 42³ straipsniais įstatymas, Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo Nr. IX-751 78, 79 ir

³ Nuoroda į EBPO ataskaitą <http://www.oecd.org/countries/lithuania/oecd-economic-surveys-lithuania-2016-economic-surveys-ltu-2016-en.htm>.

89 straipsnių pakeitimo ir 88² straipsnio pripažinimo netekusiu galios įstatymas ir Lietuvos Respublikos kelių transporto kodekso 29 ir 38 straipsnių pakeitimo įstatymas, kuriuose įteisintas naujausiais technologiniais sprendimais pagrįstos mokesčių administravimo informacinės sistemos (i.MAS) diegimas Valstybinėje mokesčių inspekcijoje. Naudojant i.MAS bus užtikrinamos konkurencinės sąlygos sąžiningam verslui, mažinama šešėlinė ekonomika, gerinama mokesčių administravimo kokybė ir didinamas jų surinkimo efektyvumas. Iki 2016 metų spalio ketinama praktiškai įdiegti elektroninių sąskaitų faktūrų, elektroninių važtaraščių, analizės ir rizikos valdymo posistemius. Pažymėtina, kad jau ir šiuo metu mokesčių administratorius rizikingiausiems mokesčių mokėtojams ir subjektams, veikiantiems mokesčių slėpimo požiūriu rizikingiausiuose sektoriuose, yra davęs nurodymus periodiškai teikti PVM sąskaitų faktūrų registrų duomenis. Numatoma, kad iki 2016 metų vidurio tokius pranešimus teiks bemaž pusė PVM mokesčių mokėtojų, o nuo spalio, įgyvendinus i.MAS priemones, prievolė taps visuotinė.

24. Mokesčių srities pokyčiai 2016 metais:

24.1. Siekiant mažinti mokesčių našą mažai uždirbantiems asmenims, priimtas Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo Nr. IX-1007 17, 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymas ir nuo 2016 m. sausio 1 d. nuo 166 iki 200 eurų padidintas maksimalus neapmokestinamųjų pajamų dydis. Atitinkamai padidinti neapmokestinamųjų pajamų dydžiai neįgaliesiems (turintiems mažesnę negalią – nuo 175 iki 210 eurų, o turintiems didžiausią negalią – nuo 235 iki 270 eurų) ir papildomas neapmokestinamųjų pajamų dydis už vaikus (nuo 60 iki 120 eurų).

Siekiant tolygiau paskirstyti mokestinę našą tarp darbo ir kapitalo pajamų, nurodytame įstatyme susiaurintos pajamų mokesčio lengvatos, taikomos pajamoms iš kapitalo. Nuo 3 000 iki 500 eurų sumažinta neapmokestinama pajamų iš vertybinių popierių perleidimo ir palūkanų riba, nuo 5 iki 10 metų pailgintas kito, ne gyvenamojo būsto (gyventojų gyvenamoji vieta, deklaruota teisės aktų nustatyta tvarka), nekilnojamojo turto išlaikymo laikotarpis, kuriam praėjus pajamos iš šio turto perleidimo neapmokestinamos.

24.2. Priimtas Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 37 straipsnio ir 3 priedo pakeitimo įstatymas – nustatytas 21 euro už 1 000 litrų produkto akcizų tarifas gazoliams, naudojamiems žemės ūkio veikloje (įskaitant akvakultūros ar verslinės žvejybos veiklą vidaus vandenyse).

Priėmus Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 1, 2, 48, 53, 57, 58, 58¹, 59, 60 straipsnių ir Įstatymo 1 priedo pakeitimo įstatymą, nuo 2016 m. sausio 1 d. pradėtas taikyti minimalus pagal ES *acquis* akcizų tarifas gamtinėms dujoms, kurios naudojamos kaip šildymui skirtas kuras.

Pagal Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 23, 24, 25, 26, 30 ir 31 straipsnių pakeitimo įstatymą nuo 2016 m. kovo 1 d. iki 2018 metų nuosekliai didės akcizų tarifai visiems alkoholiniams gėrimams ir etilo alkoholiui: alui, visiems vynams ir kitiems fermentuotiems gėrimams, akcizai visiems tarpiniams produktams kasmet didės po 8 procentus, o etilo alkoholiui –

po 2,5 procento. Nuo 2016 m. kovo 1 d. maždaug 5 procentais didėja akcizai cigaretėms, cigarams ir cigarilėms.

Pagal Lietuvos Respublikos akcizų įstatymo Nr. IX-569 40 straipsnio pakeitimo įstatymą nuo 2016 m. sausio 1 d. susiaurintas akcizų lengvatos taikymas energiniams produktams iš biologinės kilmės medžiagų, tokia lengvata paliekama tik didesnės koncentracijos biodegalų ir degalų mišiniams.

25. Programos laikotarpiu bus toliau įgyvendinamas akcizų srities ES *acquis* (didinami akcizų tarifai cigaretėms, tabako produktams), be to, kaip minėta, 2017–2018 metais didės akcizų tarifai etilo alkoholiui ir kitiems alkoholiniams gėrimams.

TREČIASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS IŠLAIDOS

26. Valdžios sektoriaus išlaidų dalis BVP – viena mažiausių ES. Eurostato duomenimis, 2014 metais valdžios sektoriaus išlaidos Lietuvoje sudarė 34,8 procento BVP, ES vidurkis – 48,2 procento BVP. Valdžios sektoriaus išlaidos 2015 metais Lietuvoje padidėjo iki 35,1 procento BVP. Gerinant mokesčių administravimą ir mokestinių pajamų ir BVP santykio rodiklį, proporcingai didėja galimybės didinti viešąjį finansavimą svarbiausioms sritims, suderinus išlaidų didėjimą su ES ir nacionaliniuose teisės aktuose nustatytais išlaidų didėjimo ribojimo taisyklėmis ir skolos lygio mažinimo tikslu.

Vidutinės trukmės laikotarpiu didės gynybos išlaidos siekiant, kad jos sudarytų 2 procentus BVP. Reikės ir toliau palaipsniui didinti mažiausiai uždirbančių biudžetinių įstaigų darbuotojų atlyginimus. Kad toliau daugėtų kapitalo investicijų, bus užtikrinama nacionalinėmis, ES ir kitos tarptautinės paramos lėšomis. Nuosaikiai didėjanti infliacija sąlyginai didins prekių ir paslaugų įsigijimo išlaidas. Išvardytųjų ir kitų Vyriausybės prioritetinių tikslų įgyvendinimo finansavimas įtrauktas į 2016–2019 metų valdžios sektoriaus išlaidų projekcijas.

Lietuva daug mažiau, palyginti su atitinkamais vidutiniais ES rodikliais, išleidžia socialinei apsaugai. Įdiegus Naująjį socialinį modelį, kuriame numatytas ir pensijų indeksavimo mechanizmas, vidutinės trukmės laikotarpiu valdžios sektoriaus išlaidos socialinei apsaugai didėtų. Atitinkamai sparčiau didėtų valdžios sektoriaus išlaidų dalis BVP. Fiskalinės erdvės vykdyti socialinės apsaugos srities struktūrinę reformą susidarytų, jeigu EK patvirtintų reformą (Naująjį socialinį modelį) atitinkančią Stabilumo ir augimo pakto išimtį.

KETVIRTASIS SKIRSNIS VIDUTINIO LAIKOTARPIO VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ PROJEKCIJOS

27. Valdžios sektoriaus finansų projekcijos atliktos atsižvelgiant į ekonominės raidos scenarijų, teisės aktais priimtus valstybės įsipareigojimus, nacionaliniuose teisės aktuose (Konstituciniame įstatyme, Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatyme, Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatyme, Lietuvos Respublikos 2016 metų valstybės biudžeto ir

savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme) ir ES teisės aktuose⁴ nustatytas fiskalinės drausmės taisyklės.

28. Valdžios sektoriaus deficitas 2015 metais sudarė 0,2 procento BVP, o nevertinant valstybės įmonės „Indėlių ir investicijų draudimas“ (toliau – VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“) finansinės veiklos rezultato – 0,9 procento BVP.

Valdžios sektoriaus deficitas 2016 metais bus 0,8 procento BVP (be VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ finansinės veiklos rezultato – 0,9 procento BVP). Valdžios sektorius 2017 metais, neįvertinus Naujojo socialinio modelio poveikio valdžios sektoriaus finansams, būtų subalansuotas, vėlesniais metais – perteklinis.

Įvertinus Naujajam socialiniam modeliui įgyvendinti reikalingas valdžios sektoriaus išlaidas, vidutiniu laikotarpiu būtų projektuojamas nedidelis valdžios sektoriaus deficitas.

6 lentelė. Valdžios sektoriaus rodikliai (S13) 2015–2019 metais*

	ESS 2010 kodas	2015 metai		2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
		mln. eurų	BVP procen- tas	BVP procen- tas	BVP procen- tas	BVP procen- tas	BVP procen- tas
Grynasis skolinimas (+) / grynasis skolinimasis (-) (B.9) pagal subsektorius							
1. Valdžios sektorius	S.13	-77,6	-0,2	-0,8	0,0	0,8	0,9
2. Centrinė valdžia	S.1311	-199,3	-0,5	-0,7	-0,4	0,0	-0,2
3. Krašto valdžia	S.1312	-	-	-	-	-	-
4. Vietos valdžia	S.1313	122,5	0,3	0,1	0,1	0,0	0,0
5. Socialinės apsaugos fondai	S.1314	-0,8	0,0	-0,1	0,3	0,7	1,1
Valdžios sektorius (S13)							
6. Visos pajamos	OTR	12 974,9	34,9	34,6	35,2	35,7	35,3
7. Visos išlaidos	OTE	13 052,5	35,1	35,4	35,2	34,9	34,4
8. Grynasis skolinimas / skolinimasis	B.9	-77,6	-0,2	-0,8	0,0	0,8	0,9
9. Palūkanų mokėjimas	D.41	565,0	1,5	1,4	1,3	1,0	0,9
10. Pirminis balansas		487,4	1,3	0,6	1,3	1,8	1,9
11. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		94,8	0,3	-0,1	0,0	0,3	0,0
Pajamų straipsniai							
12. Pajamos iš mokesčių (12=12a+12b+12c)		6 435,5	17,3	17,5	17,9	18,1	18,3
12a. Pajamos iš netiesioginių mokesčių	D.2	4 398,9	11,8	11,9	12,2	12,3	12,2
12b. Pajamos iš tiesioginių mokesčių	D.5	2 035,2	5,5	5,6	5,6	5,8	6,0
12c. Turto mokesčiai	D.91	1,4	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
13. Socialinio draudimo įmokos	D.61	4 456,3	12,0	12,2	12,3	12,4	12,5
14. Pajamos iš turto	D.4	157,6	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
15. Kitos		1 925,4	5,2	4,5	4,6	4,8	4,1
16=6. Visos pajamos	OTR	12 974,9	34,9	34,6	35,2	35,7	35,3
Pajamos iš mokesčių ir įmokų (D.2+D.5+D.61+D.91-D.995)		10 874,3	29,2	29,7	30,2	30,5	30,7

⁴ 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1466/97 dėl biudžeto būklės priežiūros stiprinimo ir ekonominės politikos priežiūros bei koordinavimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 1 tomas, p. 84) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 16 d. Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1175/2011 (OL 2011 L 306, p. 12), 1997 m. liepos 7 d. Tarybos reglamente (EB) Nr. 1467/97 dėl perviršinio deficito procedūros įgyvendinimo paspartinimo ir paaiškinimo (OL 2004 m. specialusis leidimas, 10 skyrius, 1 tomas, p. 89) su paskutiniais pakeitimais, padarytais 2011 m. lapkričio 8 d. Tarybos reglamentu (ES) Nr. 1177/2011 (OL 2011 L306, p. 33).

	ESS 2010 kodas	2015 metai		2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
		mln. eurų	BVP procen- tas	BVP procen- tas	BVP procen- tas	BVP procen- tas	BVP procen- tas
Išlaidų straipsniai							
17. Atlygis darbuotojams + tarpinis vartojimas	D.1+P.2	5 516,2	14,8	15,0	14,8	15,0	14,8
17a. Atlygis darbuotojams	D.1	3 593,9	9,7	9,7	9,6	9,6	9,5
17b. Tarpinis vartojimas	P.2	1 922,3	5,2	5,3	5,2	5,3	5,3
18. Socialinės išmokos (18=18a+18b)	D.6M	4 672,3	12,6	12,8	12,5	12,2	11,8
iš kurių nedarbo išmokos	D.6M	76,0	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
18a. Socialiniai pervedimai natūra	D.632	695,6	1,9	1,8	1,7	1,7	1,6
18b. Socialinės išmokos, išskyrus socialinius pervedimus natūra	D.62	3 976,8	10,7	11,0	10,8	10,5	10,2
19=9. Palūkanų mokėjimas	D.41	565,0	1,5	1,4	1,3	1,0	0,9
20. Subsidijos	D.3	147,6	0,4	0,3	0,3	0,3	0,3
21. Bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas	P.51G	1 332,7	3,6	3,5	4,0	4,3	4,3
22. Kapitalo pervedimai	D.9	267,2	0,7	0,3	0,2	0,2	0,2
23. Kitos		551,6	1,5	2,2	2,1	2,0	2,0
24=7. Visos išlaidos	OTE1	13 052,5	35,1	35,4	35,2	34,9	34,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

*Dėl apvalinimo pajamų ir išlaidų komponentų suma gali nesutapti su lentelės duomenimis „Visos pajamos“ ir „Visos išlaidos“.

Kadangi valdžios sektoriaus finansų projekcijos atliktos įvertinus tik teisės aktais patvirtintas pajamų ir išlaidų priemones, 6 ir 7 lentelėse pateiktos pajamų ir išlaidų projekcijos sutampa.

7 lentelė. Valdžios sektoriaus pajamos 2015–2019 metais

Rodiklio pavadinimas	Rodiklio reikšmė 2015 metais, mln. eurų	BVP procentas				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. Visos pajamos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	12 974,9	34,9	34,6	35,2	35,7	35,3
2. Visos išlaidos, remiantis prielaida, kad politika nesikeis	13 052,5	35,1	35,4	35,2	34,9	34,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

8 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, kurios neturėtų būti įtrauktos į išlaidų kontrolinę užduotį

	Rodiklio reikšmė 2015 metais, mln. eurų	BVP procentas				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. Išlaidos ES programoms, visiškai atitinkančios ES fondų pajamas	701,2	1,9	2,0	2,1	2,3	2,0
2. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos	-12,9	-0,03	-0,04	-0,03	-0,01	0,00
3. Diskrecinių pajamų srities priemonių efektas	132,9	0,4	0,4	0,5	0,2	0,0
4. Įstatymų numatytas pajamų padidėjimas	0	0	0	0	0	0

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

8 lentelėje pateikta 2015 metų ciklinių nedarbo išmokų išlaidų projekcija, pagal kurią ciklinės nedarbo išmokų išlaidos sudarė –12,9 mln. eurų. Ciklinės nedarbo išmokų išlaidos įvertintos atsižvelgiant į darbo užmokesčio infliacijos nedidinančio nedarbo lygio (toliau – NAWRU) įverčius, apskaičiuotus naudojant EK parengtą skaičiuoklę. Vidutiniu laikotarpiu dėl nedarbo lygio, žemesnio už NAWRU įverčius, numatoma neigiama ciklinė nedarbo išmokų dedamoji. Nedarbo išmokų pagal valstybės funkcijų klasifikatorių (kodas 10.5) 2015–2019 metų projekcijos apskaičiuotos atsižvelgiant į nedarbo išmokų vienam bedarbiui dydį 2014 metais.

Valdžios sektoriaus subsektorių balansai

29. Valdžios sektoriaus deficitas 2015 metais buvo 0,5 procentinio punkto BVP mažesnis nei 2014 metais ir sudarė 0,2 procento BVP. Centrinės valdžios 2015 metų deficitas sudarė 0,5 procento BVP, vietos valdžios perteklius – 0,3 procento BVP, socialinės apsaugos fondų sektorius buvo subalansuotas. Socialinių fondų balansas 2015 metais buvo geresnis dėl apskaičiuotos kompensacijos Valstybiniam socialinio draudimo fondui (0,3 procento BVP valstybės biudžeto įsipareigojimai) už krizės laikotarpiu sumažintų pensijų dirbusiems pensininkams kompensavimą pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimą ir kompensavimo mechanizmą, nustatytą Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo senatvės pensijų ir valstybinių pensijų, sumažintų dėl draudžiamųjų pajamų turėjimo, kompensavimo įstatyme.

VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ priskirta centrinės valdžios subsektoriui, o šios įmonės balanso perteklius 2015 metais sudarė 0,6 procento BVP.

Vietos valdžios perteklių 2015 metais lėmė didesnės nei planuotos pajamos ir mažesnės išlaidos.

PENKTASIS SKIRSNIS STRUKTŪRINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO RODIKLIS

30. Struktūrinis valdžios sektoriaus deficitas 2015 metais sumažėjo ir sudarė 0,5 procento BVP. Antrus metus iš eilės nenukrypa nuo vidutinio laikotarpio tikslo. Struktūrinis valdžios sektoriaus balansas 2016 metais išliks ne blogesnis nei vidutinio laikotarpio tikslas ir sudarys 0,7 procento BVP deficitą.

Struktūrinis valdžios sektoriaus balanso 2015–2019 metų rodiklis apskaičiuotas iš valdžios sektoriaus balanso rodiklio atėmus ciklinę komponentę, kuri apskaičiuota kaip atitinkamų metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo ir valdžios sektoriaus balanso rodiklio elastingumo sandauga. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio elastingumo reikšmė lygi 0,413 ir atitinka Programą rengiant žinomą EK apskaičiuotą reikšmę. Skaičiuojant struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį, atsižvelgta į vienkartinės priemonės: VĮ „Indėlių ir investicijų draudimas“ pajamas ir išlaidas, susijusias su draudžiamaisiais įvykiais, Klimato kaitos specialiosios programos pajamas ir išlaidas, įsipareigojimus dėl Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo sprendimų kompensuoti krizės

laikotarpiu sumažintas pensijas ir neproporcingai sumažintų atlyginimų netektis viešojo sektoriaus darbuotojams.

Informacija apie struktūrinės reformos (Naujojo socialinio modelio⁵) atitiktį Stabilumo ir augimo pakto išimčiai

31. Pagal 2007–2013 metų Žmogiškųjų išteklių plėtros veiksmų programos 4 prioriteto „Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ įgyvendinimo priemonę VP1-4.3-VRM-02-V „Viešųjų politikų reformų skatinimas“ Vilniaus universitetas, pasitelkdamas partnerius iš Socialinių mokslų instituto, Mykolo Romerio universiteto ir kitus nepriklausomus ekspertus, parengė naują Lietuvos socialinį modelį, pagal kurį siūloma kompleksiskai vykdyti struktūrinės darbo rinkos ir socialines reformas. Siūlomi reformų blokai apima lankstesnius darbo santykius, didesnę užimtumą, tvaresnį socialinį draudimą ir skurdo mažinimą. Naujojo socialinio modelio paskirtis – užtikrinti darbuotojams reikiamas garantijas ir geresnę darbo ir šeimos įsipareigojimų derinimą, o darbdaviams – sudaryti palankesnes sąlygas samdyti ir išlaikyti darbo jėgą. Taikant lankstesnius darbo santykius, siekiama pritraukti daugiau investicijų ir sukurti papildomų darbo vietų.

32. Vyriausybės 2015 m. birželio 9 d. nutarimu Nr. 560 „Dėl Lietuvos Respublikos darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-110 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo Nr. VIII-1509 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo projektų ir kitų susijusių įstatymų projektų pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ pritarta darbo santykių ir valstybinio socialinio draudimo teisinio-administracinio modelio įstatymų paketui (toliau – Naujasis socialinis modelis), kurį sudaro teisės aktų rinkinys, iš kurių paminėtini – Lietuvos Respublikos darbo kodeksas (toliau – Darbo kodeksas), Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo Nr. I-1336 pakeitimo įstatymo, Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymo ir Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatymo projektai. 2015 m. spalio 15 d. Naujasis socialinis modelis pristatytas Seime.

Naujajame Darbo kodekse siekiama šalinti darbo santykių reguliavimo trūkumus, mažinti nedeklaruotą darbą, skatinti įvairias darbo sutarčių formas, subalansuoti užimtumo garantijas, derinti užimtumo lankstumą ir saugumą. Tikimasi, kad naujo Darbo kodekso nuostatos padės darbuotojams lengviau derinti darbą su kitais įsipareigojimais šeimai ar mokslui, o darbdavius skatins kurti legalias darbo vietas, kilus krizei neskubėti atleisti darbuotojų.

⁵ Išsamus Naujojo socialinio modelio aprašymas, informacija apie rengėjus, susiję tyrimai, kaštų ir naudos analizė ir kita informacija pateikti specialioje interneto svetainėje <http://www.socmodelis.lt/>.

Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo projekte siūloma išplėsti esamo užimtumo rėmimo taikymo sritį, pateikiant užimtumo formų klasifikaciją; įteisinti naują efektyvesnę aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymo modelį, kuris padėtų spręsti socialinės pašalpos gavėjų užimtumo problemas ir mažinti ilgalaikio nedarbo riziką; išplėsti bedarbių mokymosi ir praktikos darbo vietoje galimybes, siekiant kuo efektyviau bedarbius integruoti į darbo rinką; mažinti nelegalaus darbo riziką – numatyti atsakomybę už nelegalų ir nedeklaruotą darbą ar nedeklaruotą savarankišką veiklą, užsieniečių įdarbinimo tvarkos pažeidimus; skatinti tvaresnę užimtumo kūrimą, atitiktį darbo jėgos paklausai, lankstesnius darbo santykius ir gyventojų poreikius atitinkantį socialinį saugumą.

Lietuvos Respublikos nedarbo socialinio draudimo įstatymo Nr. IX-1904 pakeitimo įstatymo projekte siūloma didinti apdraustųjų, turinčių teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmokas; užtikrinti adekvačias nedarbo socialinio draudimo išmokas, atsižvelgiant į bedarbio statuso kaitą; patikslinti išmokos sustabdymo, nutraukimo pagrindus.

Igyvendinant šiuos teisės aktus, gerės darbo rinkos veikimas, ji taps dinamiškesnė, darbo santykiai bus lankstesni, darbuotojai turės garantijų išlikti darbo rinkoje, didės nedarbo socialinio draudimo išmokų aprėptis ir adekvatumas.

Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo Nr. I-549 pakeitimo įstatymo projekte siūloma pertvarkyti socialinio draudimo pensijų sistemą – pensijų apskaičiavimą padaryti aiškesnį ir skaidresnį, o dydžius – labiau priklausomus nuo mokėtų pensijų draudimo įmokų, sudaryti sąlygas, užtikrinsiančias pensijų sistemos finansinį tvarumą ir pensijų dydžių adekvatumą.

Šiame projekte siūloma:

32.1. pensinį amžių po 2026 metų, kai jis jau bus pasiekęs 65 metus vyrams ir moterims, didinti atsižvelgiant į ilgėjančią būsimo gyvenimo trukmę;

32.2. nuo sumokėtų įmokų priklausančią valstybinių socialinio draudimo pensijų dalį laikyti individualiąja pensijos dalimi (siūloma įvesti apskaitos vienetų sistemą) ir ją finansuoti iš Valstybinio socialinio draudimo biudžeto, o nuo įgyto stažo trukmės priklausančią, bet su mokėtų įmokų dydžiu tiesiogiai nesusijusią pensijos dalį laikyti bendrąja pensijos dalimi ir jos finansavimą palaipsniui perkelti į valstybės biudžetą;

32.3. nustatyti pensijų indeksavimą, pagrįstą aiškiais kriterijais, leidžiančiais įvertinti ir ekonomines sąlygas, ir demografinius rodiklius (pensijos būtų indeksuojamos pagal 3 praėjusių metų, einamųjų metų ir 3 prognozuojamųjų metų darbo užmokesčio fondo pokyčių vidurkį);

32.4. pamažu didinti reikalavimą būtinąjo stažo pensijai skirti nuo 30 metų iki 35 metų;

32.5. išankstines senatvės pensijas skirti ir mokėti ne ilgiau kaip likus 3 metams iki senatvės pensijos amžiaus sukakties;

32.6. keisti netekto darbingumo pensijų apskaičiavimo tvarką – netekto darbingumo pensijų dydžius susieti su asmeniui nustatytais darbingumo lygio procentais.

Išsamesnė informacija apie Naująjį socialinį modelį sudarančių teisės aktų projektų priėmimo stadiją pateikta Lietuvos 2016 metų nacionalinėje reformų darbotvarkėje. Su Naujuoju socialiniu modeliu susijusių įstatymų projektai svarstomi Seimo 2016 metų pavasario sesijoje.

Naujojo socialinio modelio priemonių poveikis valdžios sektoriaus finansams bus patikslintas kartu su šių metų rudenį EK teikiamu 2017 metų Lietuvos biudžeto projektu, įvertinus Naujojo socialinio modelio teisinį statusą ir Lietuvai skirtas Europos Tarybos rekomendacijas.

9 lentelė. Naujojo socialinio modelio poveikis valdžios sektoriaus finansams 2017 metais

Poveikio šaltinis	Poveikio įvertinimas, mln. eurų
1. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų sumažėjimas dėl nustatytų įmokų lubų (pajamų netekimas)	-31
2. Valstybinio socialinio draudimo fondo pajamų sumažėjimas dėl 1 procentiniu punktu sumažinto socialinio draudimo įmokų tarifo (pajamų netekimas)	-108
3. Valstybės biudžeto išlaidų sumažėjimas dėl 1 procentiniu punktu sumažinto socialinio draudimo įmokų tarifo (išlaidų sumažėjimas)	+23
4. Nedarbo įmokos tarifo padidinimas 0,7 punkto (pajamų padidėjimas)	+77
5. Valstybės biudžeto išlaidų padidėjimas dėl 0,7 procentinio punkto padidinto nedarbo įmokos tarifo (išlaidų padidėjimas)	-16
6. Socialinio draudimo bazės plėtra besiverčiantiems individualia veikla (pajamų padidėjimas)	+27
7. Atvejų, kai mokama ligos pašalpa, praplėtimas (išlaidų padidėjimas)	-2
8. Nedarbo išlaidų didinimas (išlaidų padidėjimas)	-58
9. Pensijų indeksavimas (išlaidų padidėjimas)	-150
10. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo pakeitimai (išlaidų sumažėjimas)	+5
Iš viso: konsoliduotas poveikis valdžios sektoriaus balansui	-233 (-0,58 procento BVP)

Šaltinis – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

10 lentelė. Naujojo socialinio modelio atitikties Stabilumo ir augimo pakto išimčiai kokybinis vertinimas

Būtinai reformos požymiai	Naujojo socialinio modelio poveikis ekonomikai ir valdžios sektoriaus finansams
Teigiamai veikia valdžios sektoriaus finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu	Remiantis pagal šiuo metu svarstomus Naująjį socialinį modelį reglamentuojančių teisės aktų projektus atliktais skaičiavimais, darbo užmokesčio fondo augimo tempais grindžiamas pensijų indeksavimas kartu su kitomis pensijų reformos priemonėmis (senatvės pensijos amžiaus ilginimas, būtinojo stažo reikalavimo didinimas, išankstinių senatvės pensijų gavimo trukmės mažinimas) ilguoju laikotarpiu leistų turėti subalansuotą pensijų sistemą ir pagal esamas makroekonominės prielaidas sumažinti išlaidas pensijoms iki vidutiniškai 3,7 procentinio punkto BVP (palyginti su baziniu pensijų projekcijų scenarijumi)

Būtinai reformos požymiai	Naujojo socialinio modelio poveikis ekonomikai ir valdžios sektoriaus finansams
Teigiamai veikia ekonomiką ir jos potencialą	Naujų darbo sutarčių rūšių įvedimas, trumpesni įspėjimo dėl atleidimo iš darbo terminai, mažesnės išėtinės išmokos skatins darbdavius (taip pat ir užsienio bendroves) investuoti Lietuvoje ir kurti naujas darbo vietas. Prognozuojama, kad visos naujovės (darbo laiko lankstesnis reguliavimas, naujos darbo sutarčių rūšys, atleidimo sąlygų pritaikymas prie rinkos sąlygų, administracinės naštos sumažinimas) paskatins sukurti apie 85 tūkst. naujų darbo vietų. Geresni gyventojų lūkesčiai dėl socialinės apsaugos teigiamai atsilieptų emigracijos srautams

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

ŠEŠTASIS SKIRSNIS **ALTERNATYVIOS PRIEMONĖS STRUKTŪRINIO VALDŽIOS SEKTORIAUS BALANSO** **RODIKLIO UŽDUOTIMS VYKDYTI**

33. Jeigu 11 lentelės 10 punkte nurodytoms 2016–2019 metų struktūrinio valdžios sektoriaus balanso rodiklio reikšmėms pasiekti pritrūktų priemonių, gali būti taikomos šios papildomos priemonės:

33.1. atsisakoma dalies esamų mokesčių lengvatų (šiuo metu galiojančių lengvatų poveikis biudžetui – apie 2,4 procento BVP);

33.2. mažinama BVP dalis, kurią sudaro valdžios sektoriaus išlaidos;

33.3. persvarstomi apdorotam tabakui taikomi akcizų tarifai;

33.4. persvarstoma turto mokesčių bazė, atsižvelgiant į mokestinių pajamų dalį, kurią sudaro turto mokesčiai, siekiant užkirsti kelią nekilnojamojo turto kainų burbulams ir pritaikyti apmokestinimo progresyvumą;

33.5. persvarstoma aplinkosaugos mokesčių bazė – didinama mokestinių pajamų dalis, kurią sudaro šie mokesčiai, siekiant aplinkosaugos tikslų.

SEPTINTASIS SKIRSNIS **ŪKIO CIKLO ĮVERTINIMAS**

34. Ūkio ciklui įvertinti Lietuvos Respublikos finansų ministerija apskaičiavo potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčius. Potencialaus BVP sąvoka apibūdinamas teorinis ekonomikos produkcijos lygis, kuris būtų pasiektas, jeigu gamybos veiksniai – darbas ir kapitalas – būtų naudojami tiek, kiek leidžia šių veiksnių potencialas, neveikiant kainų ir darbo užmokesčio. Produkcijos atotrūkis nuo potencialo rodo realaus ir potencialaus ekonomikos produkcijos lygių skirtumą. Kadangi potencialus BVP ir produkcijos atotrūkis nuo potencialo yra nestebimi rodikliai, jiems įvertinti naudojami statistiniai ir ekonometriniai metodai. Taikant skirtingus metodus gali būti gaunami skirtingi šių rodiklių įverčiai.

Potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčiai apskaičiuoti vadovaujantis Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos

atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos finansų ministro 2015 m. spalio 19 d. įsakymu Nr. 1K-315 „Dėl Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. Vadovaujantis šiuo aprašu, produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčiams skaičiuoti naudojami potencialaus BVP įverčiai, apskaičiuoti šiais metodais: ES Ekonomikos ir finansų reikalų tarybos patvirtintu ir EK tobulinamu metodu, grįstu Kobo ir Daglešo (angl. *Cobb–Douglas*) gamybos funkcija; Hodriko ir Preskoto filtro metodu. Jeigu einamųjų ir (arba) po jų einančių pirmųjų vienu metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčių, apskaičiuotų pagal potencialaus BVP įverčius, apskaičiuotus šiais dviem metodais, reikšmės yra skirtingo ženklo, atitinkamų metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo reikšmės ženklo įvertinimą pateikia Anticiklinės valstybės finansų politikos komisija, sudaryta Lietuvos Respublikos finansų ministro 2015 m. gruodžio 4 d. įsakymu Nr. 1K-355 „Dėl komisijos sudarymo“. Laikoma, kad atitinkamais metais produkcijos atotrūkio nuo potencialo įvertis lygus įverčiui, kurio reikšmės ženklas atitinka nurodytą Anticiklinės valstybės finansų politikos komisijos išvadoje.

Gauti rezultatai rodo, kad 2016 metais produkcijos atotrūkis nuo potencialo bus neigiamas, tačiau artimas nuliui, ir sudarys – 0,1 procento potencialaus BVP. Nuo 2017 metų⁶ produkcijos atotrūkis nuo potencialo taps teigiamas, tačiau numatoma, kad taip pat išliks artimas nuliui.

Potencialaus BVP ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčius vidutiniu laikotarpiu lemia nestabilios darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus tendencijos, veikiamos kintančių gyventojų migracijos tendencijų. Pavyzdžiui, produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčius skaičiuojant pagal 2015 metų rugsėjo ekonominės raidos scenarijų, tikėtasi, kad 2016 metais darbingo amžiaus gyventojų sumažės 0,4 procento (remiantis EK 2015 metų pavasario prognozėmis), tačiau dabar tikimasi, kad jų sumažės 1,3 procento (remiantis EK 2016 metų žiemos prognozėmis). Pablogėjusios demografinės tendencijos neigiamai veikia darbo veiksnio potencialą, todėl ūkio potencialo augimas lėtėja, o teigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo – didėja.

11 lentelė. Ekonomikos ciklai

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas*				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. BVP augimas / grandine susietos apimties augimas		1,6	2,5	3,2	3,1	3,1
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-)	PDP B.9	-0,2	-0,8	0,0	0,8	0,9
3. Palūkanos	PDP D.41	1,5	1,4	1,3	1,0	0,9
4. Vienkartinės ir kitos laikinosios priemonės		0,3	-0,1	0,0	0,3	0,0

⁶ Vadovaujantis Potencialaus bendrojo vidaus produkto grandininės apimties lygio ir produkcijos atotrūkio nuo potencialo apskaičiavimo tvarkos aprašo nuostatomis, dėl 2017 metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo ženklo buvo kreiptasi į Anticiklinės valstybės finansų politikos komisiją, kuri Lietuvos Respublikos finansų ministerijos Fiskalinės politikos departamentui pateikė išvadą apie nustatytą teigiamą 2017 metų produkcijos atotrūkio nuo potencialo reikšmės ženklą. Tai atitinka produkcijos atotrūkio nuo potencialo įverčio, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos apskaičiuoto taikant potencialaus BVP lygio įvertį, apskaičiuotą pagal Kobo ir Daglešo gamybos funkcijos metodą, reikšmės ženklą.

Rodiklio pavadinimas	ESS kodas	BVP procentas*				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
5. Potencialaus BVP augimas, procentais		2,5	2,7	3,0	3,1	3,1
iš jo:						
darbo veiksnys		0,6	0,8	0,9	0,8	0,8
kapitalo veiksnys		1,3	1,3	1,3	1,4	1,4
bendrasis gamybos veiksnių našumas		0,5	0,7	0,8	0,9	0,9
6. Produkcijos atotrūkis nuo potencialo		0,2	-0,1	0,1	0,1	0,1
7. Ciklinė biudžeto dedamoji		0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
8. Balansas, pakoreguotas pagal ciklą (2 – 7)		-0,2	-0,7	0,0	0,7	0,9
9. Pirminis balansas, pakoreguotas pagal ciklą (8 + 3)		1,3	0,6	1,2	1,8	1,9
10. Struktūrinis balansas (8 – 4)		-0,5	-0,7	0,0	0,5	0,9

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

* Kai kuriais metais dėl apvalinimo eilučių suma gali nesutapti su apskaičiuotų rodiklių reikšmėmis.

AŠTUNTASIS SKIRSNIS VALDŽIOS SEKTORIAUS SKOLOS DYDIS IR KITIMAS

35. Valdžios sektoriaus skola, neįvertinus išankstinio lėšų kaupimo euroobligacijų emisijai išpirkti, 2015 metų pabaigoje sudarė 40 procentų BVP (2014 metais – 37,9 procento BVP). Jeigu atsižvelgtume į tai, kad buvo kaupiamos lėšos 2016 metų vasario mėnesio 1 mlrd. eurų euro – obligacijoms išpirkti, skola 2015 metų pabaigoje sudarė 42,7 procento BVP. Skola, neįvertinus išankstinio lėšų kaupimo ir ES paramos lėšų disbalanso, 2015 metais būtų apie 37 procentai BVP.

Centrinės valdžios sektoriaus skolos struktūra nekelia grėsmės valstybės finansams. Trumpalaikiai įsipareigojimai pagal likutinę trukmę 2015 metų pabaigoje sudarė 11 procentų, vidutinė svartinė likutinė skolos trukmė buvo 6,2 metų, vidutinė svartinė likutinė skolos trukmė, iki pakito palūkanų normos, buvo 5,5 metų. Skolos už kintamąsias palūkanų normas, įvertinus išvestines finansines priemones, sudarė 0,1 procento visos skolos. Įvertinus išvestines finansines priemones, centrinės valdžios skola buvo denominuota eurais 100 procentų.

12 lentelė. Valdžios sektoriaus skolos projekcijos

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. Valdžios sektoriaus skola metų pabaigoje neatsižvelgiant į lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti	40,0*	41,1	39,9*	38,1	35,7*
1.a. Valdžios sektoriaus statistinė skola įskaičius lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti	42,7	–	–	–	–
2. Valdžios sektoriaus skolos pokytis	2,1	1,1	-1,2	-1,8	-2,4
Valdžios sektoriaus skolą lemiantys veiksniai					
3. Pirminis balansas	1,3	0,6	1,3	1,8	1,9
4. Palūkanos	1,5	1,4	1,3	1,0	0,9

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas				
	2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
5. Skolos pokyčio tikslinimas	2,7	1,7	0,8	1,0	0,5
iš jo:					
skirtumas tarp srautų ir įsipareigojimų	–	–	–	–	–
finansinio turto grynasis kaupimas, iš jo privatizavimo pajamos	0	0	0	0	0
numanoma valstybės skolos palūkanų norma (procentais)	3,6	3,3	3,0	2,7	2,5
kiti svarbūs veiksniai, lemiantys valdžios sektoriaus skolą	–	–	–	–	–
6. Likvidus finansinis turtas	–	–	–	–	–
7. Grynoji skola (7 = 1 – 6)	–	–	–	–	–
8. Skolos amortizavimas nuo praėjusių metų pabaigos	–	–	–	–	–
9. Skolos procentinė dalis, denominuota užsienio valiuta	–	–	–	–	–
10. Vidutinis skolos terminas	–	–	–	–	–

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

* Įvertinus lėšų kaupimą perfinansavimo rizikai valdyti išperkant euroobligacijų emisijas, valdžios sektoriaus skola 2015 metų pabaigoje sudarė 42,7 procento BVP, 2017 metų pabaigoje sudarytą 43,3 procento BVP, 2019 metų pabaigoje sudarytą 39 procentus BVP.

36. Vyriausybės 2014 m. gruodžio 15 d. nutarime Nr. 1437 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015–2017 metų skolinimosi ir skolos valdymo gairių patvirtinimo“ nustatyti Vyriausybės skolinimosi ir skolos valdymo uždaviniai:

36.1. skolintis siekiant mažiausių mokėtinų rizikos priedų, užtikrinant kitų skolinimosi ir skolos valdymo uždavinių įgyvendinimą;

36.2. siekti priimtinos palūkanų normų kitimo, perfinansavimo ir valiutų kursų pokyčių rizikos, laikantis nustatytų ir tarptautinę praktiką atitinkančių rizikos limitų, ir užtikrinti kredito, veiklos ir likvidumo rizikos valdymą;

36.3. taikyti perfinansavimo rizikos valdymo priemonės išperkant didelės apimties (1 mlrd. eurų ekvivalento ir didesnes) euroobligacijų emisijas, tokias kaip priešlaikinis euroobligacijų išpirkimas, Vyriausybės vertybinių popierių keitimas, kredito linijų sutarčių su finansų institucijomis pasirašymas (reitingo reikalavimas netaikomas, jeigu pasirašoma kredito linijos sutartis su tarptautinėmis institucijomis), išankstinis finansinių išteklių kaupimas ar šių priemonių derinys;

36.4. plėtoti santykius su investuotojais, plėtoti ir palaikyti efektyvią ir likvidžią Vyriausybės vertybinių popierių rinką;

36.5. didinti visos skolos valstybės vardu dalį, kurią sudaro vidaus skola, ir ilginti vidaus skolos trukmę;

36.6. skolinantis užsienio kapitalo rinkose, leisti likvidžias Vyriausybės vertybinių popierių emisijas.

IV SKYRIUS

BIUDŽETO RODIKLIŲ JAUTRUMO ANALIZĖ IR PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

PIRMASIS SKIRSNIS

EKONOMINĖS RAIDOS RIZIKOS ASPEKTAI IR JŲ POVEIKIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSAMS

37. Vidutiniu laikotarpiu rinkoje 1 procentiniu punktu padidėjus kintamosioms ir fiksuotosioms palūkanų normoms, mokėtinos už centrinės valdžios prisiimtus naujus įsipareigojimus palūkanos padidėtų 4 mln. eurų 2016 metais, 10 mln. eurų 2017 metais, 30 mln. eurų 2018 metais ir 40 mln. eurų 2019 metais, tai yra vidutiniškai po 5 bazinius punktus BVP per metus.

Atsižvelgiant į tai, kad įvertinus išvestines finansines priemones centrinės valdžios skola (įskaitant mokamas palūkanas) yra denominuota eurais 100 procentų, valiutų kursų pokyčiai neturi įtakos centrinės valdžios palūkanų mokėjimams.

Ekonominės raidos scenarijus, numatantis, kad 2016–2019 metais pavyks išlaikyti ūkio augimą, priklauso nuo geopolitinės padėties, struktūrinių reformų įgyvendinimo spartos ir racionalaus ES fondų lėšų investavimo.

ANTRASIS SKIRSNIS

FISKALINĖ RIZIKA

38. Projektuojami pagrindiniai fiskalinės rizikos šaltiniai yra šie: indėlių draudimas ir valstybės garantijos.

Indėlių draudimas

39. Lietuvos indėlių draudimo sistema atitinka šios srities ES teisės aktų reikalavimus. Seimas 2015 m. lapkričio 19 d. priėmė Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymo Nr. IX-975 pakeitimo įstatymą, kuriuo į nacionalinę teisę perkeltos 2014 m. balandžio 16 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/49/ES dėl indėlių garantijų sistemų (OL 2014 L 173, p. 149) nuostatos. Pagrindinių apdraustųjų indėlių suma, nuo kurios, įsigaliojus naujajai minėto įstatymo redakcijai, skaičiuojamos draudimo įmokos, 2015 m. gruodžio 31 d. buvo 10 983 mln. eurų, tai yra per metus padidėjo 4 procentais. Per 2015 metus kredito įstaigos į Indėlių draudimo fondą sumokėjo 46,68 mln. eurų, tai yra 14,61 procento mažiau nei per 2014 metus. Tam įtakos turėjo vadovaujantis ES teisės aktais sumažinta indėlių, nuo kurių mokamos įmokos, bazė (įmokos mokamos tik už tinkamus drausti indėlius iki 100 000 eurų) ir pakeista įmokų apskaičiavimo tvarka. VI „Indėlių ir investicijų draudimas“ kreditoriniai reikalavimai tenkinami pagal teismų patvirtintus bankrutavusių finansų įstaigų atsiskaitymo su kreditoriais planus. Iki 2015 m. gruodžio 31 d. iš bankrutavusių 2011–2014 metais kredito įstaigų iš viso susigrąžinta 819,47 mln. eurų: iš bankrutuojančios AB banko „Snoras“ – 768,72 mln. eurų, bankrutuojančios AB Ūkio banko – 19,01 mln. eurų, iš kredito unijų –

31,74 mln. eurų. VI „Indėlių ir investicijų draudimas“ skolos Lietuvos Respublikos finansų ministerijai likutis 2015 m. gruodžio 31 d. sudarė 82,79 mln. eurų. Gaunamos VI „Indėlių ir investicijų draudimas“ lėšos pervedamos Lietuvos Respublikos finansų ministerijai paskolai gražinti.

Valstybės garantijos

40. Valstybės garantuojamų paskolų portfelis 2015 metų pabaigoje sudarė 0,7 procento 2015 metų BVP. Atsižvelgiant į 2016 metais numatomas suteikti garantijas, tarp jų dėl Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatyme nurodytų valstybės remiamų paskolų, taip pat įgyvendinamų valstybės investicijų projektų, numatoma, kad valstybės garantuota skola gali padidėti iki 1,1 procento BVP.

13 lentelė. Priklausantys nuo aplinkybių išsipareigojimai

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas	
	2015 metai	2016 metai
Valstybės garantijos	0,7	1,1
iš jų susijusios su finansų sektoriumi	0	–

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

TREČIASIS SKIRSNIS PALYGINIMAS SU ANKSTESNIAIS PLANAIS

41. Atsižvelgdama į Lietuvos statistikos departamento skelbtus faktinius 2015 metų duomenis, esamas ūkio raidos tendencijas ir pakitusią geopolitinę padėtį, Lietuvos Respublikos finansų ministerija paskelbė patikslintas BVP projekcijas.

Valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijos atliktos pagal Europos sąskaitų sistemos (ESS'2010) apskaitos standartus, atsižvelgiant į patikslintas BVP projekcijas. Valdžios sektoriaus balanso rodiklio 2016–2018 metų užduotys reikšmingai nepakito.

Atsižvelgiant į ES paramos pinigų srautus ir perfinansavimo rizikos valdymą, tai pat į BVP projekcijas, prognozuojamas 2016–2019 metų valdžios sektoriaus skolos lygis, palyginti su ankstesnėmis prognozėmis, pateiktomis Lietuvos stabilumo 2015 metų programoje, kuriai pritarta Vyriausybės 2015 m. balandžio 29 d. nutarimu Nr. 440 „Dėl Lietuvos stabilumo 2015 metų programos“, padidėjo.

14 lentelė. BVP, valdžios sektoriaus deficito ir skolos rodiklių projekcijų palyginimas su Lietuvos stabilumo 2015 metų programoje pateiktais rodikliais

Rodiklio pavadinimas	ESS'2010 kodas	BVP procentas				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
1. BVP didėjimas:						
ankstesnė projekcija		2,5	3,2	3,5	3,9	–
naujausia projekcija		1,6	2,5	3,2	3,1	3,1

Rodiklio pavadinimas	ESS'2010 kodas	BVP procentas				
		2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)		-0,9	-0,7	-0,3	-0,8	-
2. Valdžios sektoriaus grynasis skolinimas (+) / skolinimasis (-):	PDP B.9					
ankstesnė projekcija		-1,2	-1,1	0,0	0,7	-
naujausia projekcija		-0,2	-0,8	0,0	0,8	0,9
pablogėjimas (-) / pagerėjimas (+)		1,0	0,3	0,0	0,1	-
3. Valdžios sektoriaus skola:						
ankstesnė projekcija		42,2	37,7	39,4	32,9	-
naujausia projekcija		40,0*	41,1	39,9*	38,1	35,7*
sumažėjimas (-) / padidėjimas (+)**		-2,2	3,4	0,5	5,2	-

* Įvertinus išankstinį kaupimą, skola 2015 metų pabaigoje sudarė 42,7 procento BVP, 2017 metų pabaigoje sudarytų 43,3 procento BVP, 2019 metų pabaigoje sudarytų 39 procentus BVP.

** Duomenys nepalyginami dėl ankstesnėje projekcijoje neįvertinto išankstinio lėšų kaupimo euroobligacijų emisijoms išpirkti.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

V SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ KOKYBĖ

Sektorinė analizė

42. *Švietimo sistema.* Šioje ir kitose skyriaus dalyse pateikti naujausi Programą rengiant paskelbti Lietuvos ir tarptautinių institucijų duomenys.

Eurostato 2014 metų duomenimis, ES valdžios sektoriaus išlaidos švietimui vidutiniškai sudarė 5 procentus BVP, Lietuvoje – 5,4 procento BVP. Išankstiniais duomenimis, 2015 ir 2016 metais viešosios išlaidos švietimui didėjo ne daugiau, nei didėjo BVP.

Lietuvoje 2012 metais atlikto tarptautinio penkiolikmečių pasiekimų tyrimo (angl. *Programme for International Student Assessment* arba PISA) rezultatai (matematikos, skaitymo, gamtos mokslų gebėjimų) buvo prastesni už ES šalių vidurkį. EBPO 2016 metais parengtoje ataskaitoje apie Lietuvos švietimo sistemą⁷ atskleista, kad skirtumas tarp vidutinių testo rezultatų didmiesčiuose ir kaimo vietovėse Lietuvoje – 57 taškai, ES – 31 taškas.

Aukštesnį nei pagrindinį išsilavinimą įgijusių asmenų įsidarbinimo baigus mokslus rodiklis Lietuvoje aukštesnis nei ES vidurkis, nors dar nesiekia 2020 metų strateginės švietimo ir mokymo programos gairės reikšmės (82 procentų). Šioje srityje Lietuva nuo 2011 metų padarė didžiausią pažangą tarp ES valstybių, ir 2014 metais šio rodiklio reikšmė siekė 80,7 procento, o ES vidurkis buvo 76,1 procento. Nors Lietuvoje 2015 metais aukštąjį išsilavinimą turėjo 56,4 procento 30–34 metų asmenų ir tai daugiausia visoje ES, Tarptautinis valiutos fondas (toliau – TVF) 2015 metų studijoje apie Lietuvos viešųjų išlaidų efektyvumą⁸ atkreipė dėmesį į tai, kad dauguma žmonių vis

⁷ Nuoroda: <http://www.oecd.org/countries/lithuania/oecd-reviews-of-school-resources-lithuania-2016-9789264252547-en.htm>

⁸ Nuoroda: <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=43496.0>

dar renkasi studijuoti socialinius mokslus, verslą ir teisę, o ne fizikos ar kitus tiksluosius mokslus. Tokia specialybės pasirinkimo tendencija neatitinka darbo rinkos poreikių ir lemia tai, kad Lietuvoje nemažai 30–34 metų gyventojų dirba ne pagal studijuojant įgytą specialybę.

Švietimo išlaidų struktūra Lietuvoje skiriasi nuo ES vidurkio. Nors tarpinio vartojimo išlaidų dalis (16,2 procento visų švietimo išlaidų 2014 metais) – artima ES vidurkiui (16,4 procento), išlaidų švietimo sistemos darbuotojų atlyginimams mokėti dalis (63,6 procento visų švietimo išlaidų) – maždaug 3 procentiniais punktais didesnė už ES vidurkį (60,6 procento). TVF 2015 metais nustatė, kad švietimo išlaidos Lietuvoje didelės dėl atlyginimų mokėjimo dideliame skaičiui švietimo sistemos darbuotojų. Atlyginimai, ypač jaunų darbuotojų, vis dar maži. Švietimo išlaidų kapitalui formuoti dalis (15,7 procento visų švietimo išlaidų 2014 metais) – beveik dvigubai didesnė už ES vidurkį (7,4 procento).

Eurostato 2012 metų duomenimis, aukštajam mokslui finansuoti Lietuvoje išleidžiama švietimui skirtų lėšų daugiau, o aukštesniųjų klasių moksleivių mokymui ir neaukštajam mokslui (profesiniam mokslui ir kitokiam) finansuoti – mažiau nei kitose ES valstybėse (Lietuvoje – 7,14 procentinio punkto, ES vidurkis – 12,8 procentinio punkto). TVF nuomone, aukštojo mokslo institucijų Lietuvoje per daug – jų skaičius neproporcingas gyventojų skaičiui.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, mokinių ir studentų nuo 2012–2013 mokslo metų iki 2014–2015 mokslo metų kasmet mažėjo – apie 20 000 tūkst. per metus. UNESCO 2013 metų duomenimis, mokinių ir mokytojų santykis Lietuvos vidurinėse mokyklose buvo 8,1, taigi mažesnis nei Europos vidurkis – 10,9. Eurostato 2012 metų duomenimis, vidutinis mokinių skaičius Lietuvos pagrindinių mokyklų klasėse taip pat buvo mažesnis nei ES vidurkis. EBPO 2016 metais parengtoje ataskaitoje apie Lietuvos švietimo sistemą atskleista, kad vidutinio mokinių skaičiaus pagrindinių mokyklų klasėse rodiklis yra mažas dėl beveik perpus mažesnės nei miestuose šio rodiklio reikšmės kaimo vietovėse: Lietuvos miestuose šio rodiklio reikšmė 2015 metais buvo 20,6, o kaimo vietovėse – tik 11,4.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, mokinių ir studentų skaičiaus santykis su mokytojų ir dėstytojų skaičiumi nuo 2012–2013 iki 2014–2015 mokslo metų beveik nekito.

Eurostato 2013 metų duomenimis, Lietuvoje mokėsi 86,5 procento visų 4 ir 6 metų vaikų, – tai yra daugiau kaip 7 procentiniais punktais mažiau už ES vidurkį. Nuo 2020 metų strateginės švietimo ir mokymo programos gairės reikšmės Lietuva atsiliko 8,5 procentinio punkto.

Mokymosi visą gyvenimą rezultatai irgi nėra pakankamai geri. Visų 25–64 metų asmenų dalis, dalyvavusi mokymuose, kurių trukmė – bent 4 savaitės, nuo 2013 iki 2014 metų sumažėjo 0,7 procentinio punkto ir siekė tik 5 (ES vidurkis – 10,7).

43. *Sveikatos apsauga.* Eurostato 2014 metų duomenimis, ES valdžios sektoriaus išlaidos sveikatos apsaugai sudarė vidutiniškai 7,2 procento BVP, Lietuvoje – 5,5 procento BVP. Išankstiniais duomenimis, 2015 ir 2016 metais viešosios išlaidos sveikatos apsaugai valstybės biudžete didėjo panašiu tempu kaip BVP. Nuo 2017 metų išlaidos sveikatos apsaugai didės pagal priimtus teisės aktus didinant išlaidas sveikatos draudimo įmokoms už valstybės lėšomis draudžiamus asmenis. Vertinant valdžios sektoriaus išlaidas sveikatos apsaugai, svarbūs du dalykai:

kiek už sveikatos apsaugą namų ūkiai moka savo lėšomis („*out of pocket*“) (Eurostato 2012 metų duomenimis, ES šios įmokos vidutiniškai siekė 1,4 procento BVP, Lietuvoje – 2 procentus BVP); šalies išsivystymo lygis (labiau išsivysčiusios šalys, kuriose BVP vienam gyventojui tenka daugiau, linkusios sveikatos apsaugai išleisti daugiau nei mažiau išsivysčiusios šalys). Eurostato duomenimis, Lietuvoje BVP vienam gyventojui 2014 metais sudarė 75 procentus, 2012 metais – 70 procentų ES vidurkio. Remiantis 2015 metų TVF atlikta studija, palyginamosios vidutinės ES išlaidos sveikatos apsaugai 2012 metais sudarė 5,8 procento BVP, Lietuvoje – 5,9 procento BVP.

Vienas rodiklių, apibūdinančių sveikatos apsaugos sistemos kokybę, – tikėtina vidutinė gyvenimo trukmė. Eurostato duomenimis, šis rodiklis 2014 metais Lietuvoje (74,7 metų) buvo mažesnis nei ES vidurkis (80,9 metų). Per 2013–2014 metus gyvenimo trukmė Lietuvoje pailgėjo daugiau nei ES vidurkis (Lietuvoje – 0,6 metų, ES – vidutiniškai 0,3 metų). EBPO duomenimis⁹, viena iš pagrindinių neilgos vidutinės gyvenimo trukmės priežasčių gali būti sveiko gyvenimo būdo stoka. Eurostato 2012 metų duomenimis, mirusiųjų, tenkančių 100 000 gyventojų, Lietuvoje buvo beveik 1,5 karto daugiau už ES vidurkį. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, šis rodiklis 2012–2014 metais beveik nekito.

Eurostato duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidų sveikatos apsaugai struktūra skiriasi nuo ES vidurkio. Lietuvoje 2014 metais tarpinio vartojimo išlaidos sudarė 16,8 procento visų išlaidų ir 0,9 procento BVP, o tai mažiau nei ES vidurkiai (atitinkamai – 20,9 ir 1,5 procento). Išlaidos sveikatos sistemos darbuotojų atlyginimams Lietuvoje (35,8 procento visų 2014 metų išlaidų) buvo 9 procentiniais punktais didesnės už ES vidurkį (26,7 procento), o jų santykis su BVP (2 procentai) – beveik toks pat kaip vidutiniškai ES (1,9 procento). Kapitalo formavimo išlaidos Lietuvoje sudarė panašią kaip ES išlaidų dalį.

Eurostato 2013 metų duomenimis, Lietuvoje 10 000 gyventojų buvo 45,9 dirbančiojo, o apskaičiuotasis ES vidurkis – 38,9 dirbančiojo. Lietuvos statistikos departamento duomenimis, Lietuvoje 2014 metais šis rodiklis šiek tiek padidėjo. Eurostato duomenimis, dirbančių gydytojų ir praktikuojančių slaugytojų santykis Lietuvoje 2013 metais buvo 1,6, tai yra mažesnis nei apskaičiuotasis ES vidurkis – 2,2. TVF vertinimu, rodiklio reikšmė, siekianti 4, yra ekonomiškai lygis valstybei.

Eurostato 2013 metų duomenimis, Lietuvoje 100 000 gyventojų teko 728,2 ligoninės lovos (be slaugos lovų), tai 200 lovų daugiau nei ES vidurkis – 526 lovos. Lietuvos statistikos departamento 2014 metų duomenimis, šis rodiklis Lietuvoje beveik nekito. EBPO nuomone, Lietuvos rodiklio reikšmė per didelė; ligonines sujungus ir pagerinus jų valdymą, gali didėti sveikatos apsaugos sistemos efektyvumas.

44. *Socialinė apsauga.* Eurostato 2014 metų duomenimis, Lietuvos valdžios sektoriaus išlaidos socialinei apsaugai padidėjo 0,1 procentiniu punktu BVP – iki 11,5 procento BVP, tačiau šis rodiklis atsiliko nuo 2014 metų ES vidurkio – 19,5 procento BVP.

⁹ Nuoroda į EBPO ataskaitą <http://www.oecd.org/countries/lithuania/oecd-economic-surveys-lithuania-2016-economic-surveys-ltu-2016-en.htm>

Gini koeficientas – tai vienas iš socialinės apsaugos srities kokybinių rodiklių, nusakantis socialinės nelygybės mastą. Kuo rodiklis didesnis, tuo socialinė nelygybė didesnė. Eurostato duomenimis, Lietuvos Gini indeksas 2013 ir 2014 metais buvo 34,6 ir 35, taigi didesnis už ES vidurkį – 30,5 ir 30,9.

Eurostato 2014 metų duomenimis, skurdo riziką ar socialinę atskirtį patiria 27,3 procento visų Lietuvos gyventojų (ES vidurkis – 24,5 procento). Tačiau 2014 metais šio rodiklio reikšmė Lietuvoje sumažėjo 3,5 procentinio punkto, palyginti su 2013 metais.

Eurostato duomenimis, 2013 ir 2014 metais gimstamumas 1 000 gyventojų Lietuvoje sudarė 10,1 ir 10,4 ir buvo šiek tiek didesnis už ES vidurkį – 10,0 ir 10,1. Vaikų skaičius, tenkantis vienai moteriai, Lietuvoje taip pat buvo šiek tiek didesnis už ES vidurkį. Šio rodiklio reikšmė 2014 metais Lietuvoje buvo 1,63, taigi 0,05 didesnė nei ES vidurkis.

Eurostato duomenimis, Lietuvoje 2014 metais 65–74 metų gyventojų pensijų pajamų santykis su 50–59 metų gyventojų vidutinėmis darbo pajamomis sumažėjo iki 0,45 ir labiau atsiliko nuo ES vidurkio, kuris 2014 metais sudarė 0,56.

Valdžios sektoriaus išlaidos pensijoms 2012 metais Lietuvoje sudarė 7,6 procento BVP, o ES vidurkis – 12,5 procento BVP. Lietuvoje 2013 ir 2014 metais šis rodiklis mažėjo ir 2014 metais, Lietuvos statistikos departamento duomenimis, siekė 7 procentus BVP. Išlaidos sergantiems ir neįgaliems žmonėms 2012 metais Lietuvoje siekė 3 procentus BVP, ši reikšmė buvo 0,2 procentinio punkto BVP didesnė už tų metų ES vidurkį. Išlaidos sergantiems ir neįgaliems žmonėms 2013 metais sumažėjo iki 2,8 procento BVP ir pasiekė ES vidurkį, 2014 metais šių išlaidų lygis buvo beveik toks pat kaip 2013 metais. TVF 2015 metų studijoje pabrėžiama, kad, nors Lietuvoje dėl didelių išlaidų žmonėms su negalia imtasi reformų, siekiant griežtinti negalios pripažinimo sistemą, tokių žmonių, kuriems pripažinta negalia, pastaraisiais metais daugėja, todėl ir šios srities išlaidos nemažėja. Išlaidos šeimoms ir vaikams 2013 ir 2014 metais Lietuvoje buvo 0,7 procentinio punkto BVP mažesnės nei ES vidurkis – 1,7 procento BVP. Eurostato duomenimis, valdžios sektoriaus išlaidos bedarbiams Lietuvoje nuo 2012 iki 2014 metų beveik nepakito ir 2014 metais siekė 0,4 procento BVP. Ši rodiklio reikšmė yra 1,1 procentinio punkto mažesnė nei ES 2014 metų vidurkis.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, pensijų gavėjų Lietuvoje nuo 2012 iki 2014 metų sumažėjo nuo 932,6 tūkst. iki 923,2 tūkst. asmenų. Eurostato duomenimis, gyventojų skaičiaus pokytis (1 000 gyventojų, vienetais) dėl gimstamumo ir mirtingumo 2014 metais buvo neigiamas ir sudarė –3,4, o ES vidurkis 0,3. Gyventojų skaičiaus pokytis (1 000 gyventojų, vienetais) dėl migracijos 2014 metais taip pat buvo neigiamas ir sudarė –4,2, o ES vidurkis 1,9.

TVF nuomone, mažos išlaidos socialinei apsaugai gali būti prastų socialinių rezultatų – didelės pajamų nelygybės ir didelio gyventojų, gyvenančių arti skurdo ribos, skaičiaus – priežastis. TVF nurodo, kad šios srities reformos galėtų padidinti socialinės apsaugos efektyvumą ir sumažinti jautrumą išlaidų spaudimui.

Finansų kokybės gerinimo priemonės

45. Nuo 2015 metų visose Lietuvos savivaldybėse taikomas vienodas piniginės socialinės paramos teikimo modelis. Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams – socialinės pašalpos ir būsto šildymo, karšto ir geriamojo vandens išlaidų kompensacijų – teikimo funkcija perduota savivaldybėms kaip savarankiškoji funkcija, finansuojama iš savivaldybių biudžetų lėšų.

Tai – sėkmingas žingsnis, nes piniginė socialinė parama teikiama taikliau, skaidriau, savivaldybių bendruomenės aktyviau dalyvauja paramos teikimo procese, sustiprėjo tarpinstitucinis bendradarbiavimas, siekiant atidžiau nagrinėti kiekvieną atvejį ir teikti tinkamas paslaugas, skirtas integruoti socialiai pažeidžiamus asmenis į darbo rinką ir visuomenę.

Nuosekli piniginės socialinės paramos teikimo pertvarka, gerėjanti Lietuvos ekonominė būklė, teigiami darbo rinkos pokyčiai prisidėjo prie paramos gavėjų skaičiaus ir šios paramos mokėjimo išlaidų mažėjimo. Kiekvieną 2015 metų mėnesį socialinę pašalpą gavo vidutiniškai 110,7 tūkst. asmenų (3,8 procento visų Lietuvos gyventojų). Tai 21 procentu mažiau nei 2014 metais (nuo 140,1 iki 110,7 tūkst. asmenų), socialinių pašalpų mokėjimo išlaidos sumažėjo 25,5 procento (nuo 103,8 mln. eurų iki 77,3 mln. eurų). Vykdoma piniginės socialinės paramos sistemos stebėseną parodė, kad dauguma socialinės pašalpos gavėjų, palikusių paramos sistemą, įsidarbino (2014 metais – 47 procentai, 2015 metų I pusmetį – 36,4 procento).

Įgyvendinant ES Tarybos 2015 m. liepos 14 d. rekomendaciją dėl 2015 metų Lietuvos nacionalinės reformų programos su Tarybos nuomone dėl Lietuvos stabilumo 2015 metų programos, atsižvelgiant į piniginės socialinės paramos teisinio reguliavimo įgyvendinimo stebėsenos rezultatus, siekiant sudaryti palankesnes sąlygas nepasiturintiems gyventojams gauti piniginę socialinę paramą, parengti Lietuvos Respublikos piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymo pakeitimai, kurių paskirtis – didinti piniginės socialinės paramos adekvatumą ir skatinti darbingo amžiaus darbingus asmenis integruotis į darbo rinką.

46. Daug dėmesio 2015 metais skirta profesinio mokymo sistemai ir aukštojo mokslo pertvarkai. Profesinio mokymo kokybei ir patrauklumui gerinti parengta 20 modulinė profesinio mokymo programų (kvalifikacijos įgijimo proceso suskaidymas į modulius didins profesinio mokymo sistemos lankstumą) ir 10 profesinių standartų (pagal juos bus rengiamos profesinio mokymo ir studijų programos).

Seimui 2015 metais pateiktas Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, skirtas aukštojo mokslo reformai vykdyti: atsisakoma tikslinio studijų finansavimo, nes numatomas tikslesnis ir racionalesnis studentų priėmimo planavimo mechanizmas – pagal atskiras studijų kryptis arba kryptių grupes, kuris užtikrins valstybei reikiamą specialistų rengimą; griežtinami studentų priėmimo reikalavimai – į valstybinių ir privačių aukštųjų mokyklų pirmosios pakopos ir vientisųjų studijų vietas galės pretenduoti asmenys, atitinkantys švietimo ir mokslo ministro patvirtintus minimalius rodiklius. Šį įstatymą priimti numatoma 2016 metais, per Seimo pavasario sesiją. 2015 metais didintas studijų prieinamumas ir patrauklumas: gerai besimokantiems valstybės nefinansuojamose vietose studijuojantiems studentams už studijas sumokėtai kainai kompensuoti skirta 0,640 mln. eurų daugiau negu

2014 metais (iš viso 2015 metais skirta 4,618 mln. eurų), už studijas sumokėtą kainą atgaus 2 450 geriausiai besimokančių valstybės nefinansuojamų studentų. Nuo 2015 m. spalio 1 d. 25 procentais padidintos doktorantų stipendijos. Siekiant remti užsienio dėstytojų vizitus Lietuvos aukštosiose mokyklose, finansuoti 80-ties užsienio dėstytojų vizitai Lietuvos aukštosiose mokyklose.

Nuo 2016 metų įteisinamas privalomas priešmokyklinis ugdymas vaikams, kuriems tais kalendoriniais metais sueina 6 metai. Privalomam priešmokykliniam ugdymui įteisinti 2016 metais numatyta papildomai skirti 1,448 mln. eurų.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis, 2015 metais 25–64 metų Lietuvos gyventojų mokymosi visą gyvenimą lygis pakilo, palyginti su 2014 metais (2015 metais – 5,6 procento, o 2014 metais – 5 procentais). Aukštosiose mokyklose 2015 metais plėtotos mokymosi visą gyvenimą paslaugos. Patvirtinus atnaujintą Neformaliojo suaugusiųjų švietimo finansavimo tvarkos aprašą, surengtas neformaliojo suaugusiųjų švietimo programų finansavimo 2015 metais konkursas (23 programoms finansuoti skirta 289 620 eurų). EK lėšomis 2016 metais vykdomas regioninių suaugusiųjų švietimo koordinatorių tinklo plėtros projektas, kurio dalyviai – savivaldybėse paskirti neformaliojo suaugusiųjų švietimo politikos įgyvendintojai. Jiems bus teikiama informacinė, koordinacinė ir metodinė pagalba, rengiami mokymai.

47. Gyventojų aktyvumą skatino Vyriausybės sėkmingai įgyvendinama Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programa, patvirtinta Vyriausybės 2013 m. rugsėjo 25 d. nutarimu Nr. 878 „Dėl Užimtumo didinimo 2014–2020 metų programos patvirtinimo“ (toliau – Užimtumo didinimo programa), kurios tikslas – pasiekti kuo didesnį gyventojų užimtumą, kad kiekvienas gyventojas galėtų rasti jo turimą kvalifikaciją atitinkantį darbą ir užsitikrinti tinkamą pragyvenimą.

Įgyvendinant Užimtumo didinimo programą, siekta tarpinstituciniame veiklos plane užsibrėžtų 2015–2017 metų tikslų, vykdyti jame nustatyti uždaviniai ir priemonės, skirti darbo vietų kūrimui ir darbo paklausai skatinti, darbo jėgos kvalifikacijos atitikties darbo rinkos poreikiams problemoms spręsti, remta laisvų darbo išteklių įtrauktis į darbo rinką.

15 lentelė. Išlaidos pagrindinėms užimtumo didinimo priemonėms įgyvendinti (mln. eurų)

Priemonės	2015 metai	2016 metai	2017 metai	2018 metai	2019 metai
Darbo vietų kūrimo ir paklausos skatinimas	108,833	61,448	48,895	57,110	69,072
Darbo jėgos kvalifikacijos atitikties darbo rinkos poreikiams didinimas	20,281	22,886	40,070	65,204	37,110
Laisvų darbo išteklių įtrauktis į darbo rinką	106,859	116,212	114,957	86,979	94,961
iš jų Jaunimo garantijų iniciatyvos įgyvendinimas	16,581	29,444	28,300	14,400	10,890

Šaltinis – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

48. Vyriausybės 2015 m. gruodžio 9 d. nutarimu Nr. 1290 „Dėl Ketvirtojo sveikatos sistemos plėtros ir ligoninių tinklo konsolidavimo etapo plano patvirtinimo“ siekiama gerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą, optimizuoti teikiamų paslaugų apimtį ir struktūrą, racionaliau naudoti sveikatos sistemos finansinius ir infrastruktūros išteklius, stabilizuoti sveikatos priežiūros įstaigų finansinę būklę ir sudaryti galimybes didinti sveikatos apsaugos

sistemos darbuotojų atlyginimus. 2016 metais siekiama sukurti efektyvesnės ir tikslesnės sveikatos netolygumų indikatorių stebėsenos modelį – Lietuvos sveikatos mokslų universitetas, Higienos institutas, Vilniaus universitetas ir Klaipėdos universitetas vykdo projektą „Sveikatos netolygumų nustatymo ir mažinimo gebėjimų stiprinimo modelio sukūrimas (NOR-LT11-SAM-01-TF-02-001)“. Siekiant sudaryti sąlygas objektyviau vertinti sveikatos sistemos veiklą, 2016 metais bus kuriamas sveikatos būklių baigčių vertinimo modelis, kuriame bus aprašyti procesai, reikalingi mirties priežasčių kodavimo kokybei gerinti ir ligų registravimo tikslumui didinti, kad sumažėtų sisteminių klaidų tikimybių. Mažinant korupcijos lygį sveikatos įstaigose, ketinama parengti neoficialių mokėjimų sveikatos priežiūros sektoriuje mažinimo ir šalinimo priemonės, įdiegti bendrą korupcijos apraiškų sveikatos sistemoje stebėjimo ir vertinimo sistemą. Nacionalinės sveikatos sistemos įstaigose jau įgyvendinama antikorpacinė Švarių rankų iniciatyva.

Šios priemonės patvirtintos Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2015 m. gruodžio 30 d. įsakymu Nr. V-1565 „Dėl Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2016–2018 metų strateginio veiklos plano patvirtinimo“.

49. Valdžios sektoriaus išlaidos pagal funkcinę klasifikaciją pateiktos lentelėje:

16 lentelė. Valdžios sektoriaus išlaidos, suskirstytos pagal funkcijas

Rodiklio pavadinimas	Funkcijų klasifikacijos kodas	BVP procentas	
		2014 metai	2019 metai
1. Visos valstybės paslaugos	01	4,6	
2. Gynyba	02	1,1	
3. Viešoji tvarka ir visuomenės apsauga	03	1,7	
4. Ekonomika	04	3,2	
5. Aplinkos apsauga	05	0,6	
6. Būstas ir komunalinis ūkis	06	0,3	
7. Sveikatos apsauga	07	5,5	
8. Poilsis, kultūra ir religija	08	0,9	
9. Švietimas	09	5,4	
10. Socialinė apsauga	10	11,5	
11. Išlaidos, iš viso		34,8	34,4

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija

VI SKYRIUS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ TVARUMAS

50. Ilgalaikis viešųjų finansų tvarumas – visų ES valstybių problema, kurią padidino finansų ir skolos krizė. Dėl krizės valdžios sektoriaus balanso rodiklio atotrūkis nuo tvarumo rodiklių padidėjo daugelyje valstybių, taip pat ir Lietuvoje. Siekiant užtikrinti ilgalaikį viešųjų finansų tvarumą, ypač svarbu mažinti valdžios sektoriaus deficitą ir skolą, didinti užimtumą ir įgyvendinti socialinės apsaugos sistemos reformą.

51. Valstybės finansų tvarumą ilguoju laikotarpiu lemia gyventojų demografinės struktūros pokyčiai. Programoje teikiama valdžios sektoriaus finansų tvarumo kompleksinė biudžetinė projekcija (toliau – projekcija), kuri leidžia nustatyti demografinių pokyčių poveikį pensijų, sveikatos

apsaugos ir švietimo sistemų tvarumui ilguoju laikotarpiu ir numatyti veiksmus jų stabilumui ateityje užtikrinti.

Projekcijos pagrindas – Eurostato 2013 metais atlikta demografinė Lietuvos projekcija iki 2060 metų, pagal kurią nuo 2015 iki 2060 metų gyventojų Lietuvoje sumažės iki 1,8 mln. (nuo 2,9 mln. 2015 metais). Palyginti su Eurostato 2011 metų demografinėmis projekcijomis, gyventojų 2060 metais bus 311 tūkst., arba 9,5 procento, mažiau, atsižvelgiant į 2011 metų gyventojų surašymo duomenis, ir 836 tūkst. mažiau dėl numatomos neigiamos grynosios migracijos. Nuo 2015 iki 2060 metų Lietuvoje darbingo amžiaus (15–64 metų) gyventojų sumažės nuo 66,7 iki 56,2 procento, o senyvų (65 metų ir vyresnių) gyventojų pagausės – jie sudarys nuo 18,7 procento iki 26 procentų visų gyventojų. Pagal Eurostato taikomą naują metodiką dėl migracijos darbingo amžiaus gyventojų ypač sparčiai mažės 2020–2030 metais – vidutiniškai apie 3 procentus per metus, ir tai neigiamai veiks BVP. Pagal naujas Eurostato demografines projekcijas dėl numatomo didesnio gimstamumo nuo 2015 iki 2060 metų Lietuvoje padaugės vaikų: 0–14 metų vaikų – nuo 13,4 procento 2015 metais iki 17,8 procento 2060 metais, mokyklinio amžiaus (7–16 metų) vaikų – nuo 9,5 procento iki 12,4 procento, o 15–19 metų jaunuolių – nuo 5,7 procento iki 6,2 procento visų gyventojų.

52. Programos 17 lentelėje pateikiamos valstybės finansų (pensijų, sveikatos apsaugos, švietimo sistemų) ilgalaikių išlaidų projekcijos iki 2060 metų parengtos atsižvelgiant į nekintančios po 2019 metų politikos prielaidą, Lietuvos Respublikos finansų ministerijos 2016 metų pavasarį sudarytą ekonominės raidos scenarijų ir 2014 metų rudenį Ekonominės politikos komiteto (EPC–*Economic policy committee*) sutartas 2020–2060 metų ekonomines ir užimtumo prielaidas. Rengiant projekcijas, vadovautasi galiojančiais socialinės apsaugos srities Lietuvos Respublikos teisės aktais.

17 lentelė. Valdžios sektoriaus finansų ilgalaikis tvarumas

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metai	2010 metai	2020 metai	2030 metai	2040 metai	2050 metai	2060 metai
1. Visos išlaidos	35,3	42,3	34,2	36,5	37,3	36,9	36,3
iš jų su amžiumi susijusios išlaidos:	17,2	20,7	15,9	18,2	19,0	18,7	18,0
pensijoms*:	6,6	8,6	6,7	8,6	9,3	8,4	7,4
socialinės apsaugos pensijoms	6,6	8,6	6,7	8,6	9,3	8,4	7,4
senatvės ir išankstinėms pensijoms	4,7	6,2	5,0	6,7	7,5	6,8	5,9
kitoms pensijoms (invalidumo, našlių ir našlaičių)	1,8	2,4	1,7	1,9	1,8	1,7	1,5
profesinėms pensijoms (valdžios sektoriaus)	–	–	–	–	–	–	–
sveikatos apsaugai	4,8	4,8	4,2	4,4	4,5	4,5	4,2
ilgalaikei sveikatos priežiūrai	0,6	1,1	0,8	1,1	1,3	1,5	1,5
švietimui**	5,2	6,2	4,0	3,9	3,8	4,2	4,9
kitos išlaidos, susijusios su amžiumi***	0,1	0,4	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1
išlaidos palūkanoms mokėti	0,7	1,8	2,5	3,9	5,1	5,6	6,0
2. Visos pajamos	34,3	35,4	35,3	35,3	35,3	35,3	35,3
iš jų pajamos iš turto	0,6	0,7	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4
iš jų įmokos pensijoms (arba atitinkamos socialinio draudimo įmokos)****	6,4	6,8	5,9	5,7	5,7	5,7	5,7

Rodiklio pavadinimas	BVP procentas						
	2007 metai	2010 metai	2020 metai	2030 metai	2040 metai	2050 metai	2060 metai
Pensijų rezervinis turto fondas	2,9	–	–	–	–	–	–
iš jo konsoliduotas viešojo pensijų fondo turtas*****	1,7	4,1	9,2	22,4	35,5	45,8	53,5
Sisteminės pensijų reformos							
Socialinio draudimo įmokos, pervedamos į privačius pensijų fondus	0,9	0,3	0,6	0,7	0,7	0,7	0,7
Išlaidos pensijoms, mokamoms iš privačių pensijų fondų	0,0	0,0	0,0	0,2	0,5	0,8	1,2
Prielaidos							
Darbo produktyvumo didėjimas	7,2	6,1	3,9	2,4	1,7	1,7	1,5
Realus BVP didėjimas	11,1	1,6	1,5	-0,1	1,2	1,2	1,7
Vyrų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	79,9	80,6	81,1	80,6	81,2	82,0	82,5
Moterų (20–64 metų) darbo jėgos aktyvumas	72,2	76	75,7	76,6	76,0	76,9	78,1
Darbo jėgos (20–64 metų) aktyvumas – iš viso	75,9	78,2	78,3	78,5	78,6	79,5	80,3
Nedarbo lygis (20–64 metų)	4,2	17,8	10,7	9,5	7,4	7,4	7,4
65 metų ir vyresnių gyventojų iš visų gyventojų (metų pradžioje)	16,6	17,3	20,7	27,7	30,8	28,3	25,8

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas, Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, ES Tarybos Ekonominės politikos komitetas

* Išlaidos pensijoms apskaičiuotos pagal EK metodiką, pateiktą dokumente „Pensijų projektavimo pratimas 2015: patikslinta struktūra – 1 atnaujinimas“ (Briuselis, 2013-11-21).

** Išskyrus išlaidas namų ūkiams ir privačioms institucijoms, taip pat tiesiogines kapitalo išlaidas švietimo įstaigoms.

*** Nedarbo išmokos.

**** Socialinio draudimo įmokos pensijoms, nuo 2004 metų neskaitant įmokų į privačius pensijų fondus.

***** Pensijų sistemos (II pakopos) finansinis turtas, sukauptas individualiose pensijų kaupimo dalyvių sąskaitose, ir anuitetų finansavimo rezervas.

53. Programos 17 lentelėje pateikiamos socialinės apsaugos pensijų – socialinio draudimo ir valstybinių pensijų (įskaitant šalpos išmokas) – sistemų išlaidos ir pajamos iš socialinio draudimo įmokų (be pensijų kaupimo bendrovių valdomų privačių pensijų fondų lėšų). Valstybinės pensijos (įskaitant šalpos išmokas) finansuojamos tiesiogiai iš valstybės biudžeto. Palyginti su Lietuvos stabilumo 2015 metų programoje pateikta projekcija, išlaidos pensijoms 2060 metais beveik nepakitę (skirtumas – 0,02 procento BVP). Išlaidos pensijoms bus didžiausios 2037 metais – 9,3 procento BVP. Nuo 2040 metų pradėjus mažėti vyresnių gyventojų ir didėti vaikų bei darbingo amžiaus gyventojų, išlaidos pensijoms pradės mažėti ir 2060 metais bus 1,9 procento BVP mažesnės nei 2040 metais. 2015–2060 metais išlaidos pensijoms padidės 0,5 procento BVP.

54. Išlaidos pensijoms didės sparčiausiai, tačiau šį didėjimą šiek tiek sušvelnins 2004 metais pradėta vykdyti pensijų sistemos reforma, sukurta savanoriškojo pensijų kaupimo posistemė (valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos II pakopa), kai dalis privalomojo valstybinio socialinio draudimo įmokų pervedama į privačius pensijų fondus. Išlaidų pensijoms augimą padės sumažinti nuo 2020 metų galiosiantis iki 3,5 procento padidintas pensijų kaupimo II pakopos privačiuose pensijų fonduose tarifas. Privačiuose pensijų fonduose pensijas 2015 metų pabaigoje kaupė 2,138 mln. asmenų. Pensijų reformai įgyvendinti skirtos mokestinės pajamos, pervestos į

privačius pensijų fondus, 2015–2019 metais sudarys vidutiniškai 0,58 procento BVP. Įmokos, pervedamos iš valstybės biudžeto, didės nuo 0,01 procento BVP iki 0,2 procento BVP ir vidutiniškai sieks 0,19 procento BVP. Pensijų kaupimo iš valstybinio socialinio draudimo įmokų tarifas 2015–2019 metais sieks 2 procentus, nuo 2020 metų – 3,5 procento. Pensijų išlaidų projekcijoje laikoma, kad kaupiantieji, 2013 metais pasirinkę mokėti papildomas įmokas ir sudarę naujas pensijų kaupimo sutartis, mokės papildomas 1 procento savo atlyginimo dydžio įmokas ir į jų pensijų fondo sąskaitą bus pervedamos 1 procento užpraeitų metų vidutinio atlyginimo dydžio įmokos iš valstybės biudžeto. Nuo 2016 m. sausio 1 d. tiek asmens, tiek valstybės biudžeto į pensijų fondus mokamų įmokų tarifai padidinti iki 2 procentų. Ilguoju laikotarpiu į privačius pensijų fondus pervedamos įmokos (įskaitant įmokas, pervedamas iš valstybinio socialinio draudimo lėšų, papildomas asmens ir valstybės biudžeto mokamas įmokas) kasmet sudarys apie 1,3 procento BVP ir dėl pakitusių vidutinio laikotarpio makroekonominių prielaidų bus 0,1 procento BVP didesnės už nurodytąsias Lietuvos stabilumo 2015 metų programoje pateiktoje projekcijoje.

55. Pensijų fondų turtas 2060 metais sieks 53,5 procento BVP, o išmokų, mokamų iš privačių pensijų fondų, suma bus 1,2 procento BVP.

56. Kadangi gausės senyvų gyventojų, didės valdžios sektoriaus biudžeto išlaidos (BVP dalis) ilgalaikiai sveikatos apsaugai: 2015–2060 metais jos padidės 0,6 procento BVP.

57. Pagal Eurostato 2013 metų demografines projekcijas švietimo išlaidos 2015–2060 metais padidės 0,2 procento BVP. Atsižvelgiant į politinius tikslus, švietimo išlaidos turėtų nuosekliai didėti, kol 2022 metais pasieks 6 procentus BVP. Tokio lygio išlaidos turėtų išsilaikyti iki 2060 metų.

VII SKYRIUS

INSTITUCINIS VALDŽIOS SEKTORIAUS FINANSŲ BŪKLĖS GERINIMAS

58. Siekdamas didinti pasitikėjimą ilgalaikiu valdžios sektoriaus finansų tvarumu ir ilgalaikėmis ūkio plėtrą užtikrinančiomis fiskalinės drausmės taisyklėmis, 2014 m. lapkričio 6 d. Seimas priėmė Konstitucinį įstatymą ir Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymo Nr. X-1316 2, 3 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymą, kurie įsigaliojo 2015 m. sausio 1 dieną.

Įgyvendinus šiuos įstatymus, bus sustiprinti Lietuvos gebėjimai vykdyti atsakingą finansų politiką, siekiant užtikrinti tvarų ekonomikos augimą, stabilius viešuosius finansus ir apsisaugoti nuo skolos krizės. Konstituciniame įstatyme įtvirtinta perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė (vertinant struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį), nustatytos procedūros, atliekamos, jeigu struktūrinio postūmio užduotis neįvykdoma. Laikinas nuokrypis nuo šios taisyklės bus leidžiamas tik esant išskirtinėms aplinkybėms ir per nustatytą laiką turės būti ištaisytas.

Įtvirtinta valdžios sektoriaus išlaidų ribojimo taisyklė: jeigu paskutinių 5 pasibaigusių metų valdžios sektoriaus balanso rodiklių aritmetinis vidurkis yra neigiamas, asignavimų (išskyrus ES fondų lėšas) augimas turi būti ne didesnis negu 0,5 potencialaus BVP to meto kainomis daugiamečio augimo vidurkio. Konstitucinis įstatymas ir Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymas numato ir išimtinis atvejus, kai ši taisyklė netaikoma.

Nustatytos valdžios sektoriui priskiriamoms biudžetams taikomos taisyklės. Kiekvienas valdžios sektoriui priskiriamas biudžetas, išskyrus Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžetą, valstybės biudžetą ir biudžetus, mažesnius nei 0,3 procento BVP, vertinant pagal struktūrinį valdžios sektoriaus balanso rodiklį, turi būti perteklinis arba subalansuotas. Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto struktūrinis deficitas galėtų didėti tik tokiu atveju, kai yra neigiamas produkcijos atotrūkis nuo potencialo.

Įgyvendinant ES reikalavimus dėl biudžeto kontrolės ir fiskalinės politikos sustiprinimo, Konstituciniame įstatyme numatytos nepriklausomos biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijos: užtikrinti perteklinio valdžios sektoriaus taisyklės laikymosi veiksmingą ir laiku atliekamą stebėseną, pagrįstą patikima ir nepriklausoma analize, ir anksti nustatyti nuokrypius nuo biudžeto tikslų, patarti dėl prevencinių, taisykumų ir vykdymo užtikrinimo priemonių. Siekiant užtikrinti ekonominės raidos scenarijus, pagal kurį rengiamas biudžetas, nepriklausomumą šiai institucijai, pavesta rengti išvadą dėl Lietuvos Respublikos finansų ministerijos rengiamo ekonominės raidos scenarijus.

Siekiant užtikrinti valdžios sektoriaus finansų tvarumą, stabilią ūkio plėtrą ir įgyvendinti 2012 m. kovo 2 d. Belgijos Karalystės, Bulgarijos Respublikos, Danijos Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos, Estijos Respublikos, Airijos, Graikijos Respublikos, Ispanijos Karalystės, Prancūzijos Respublikos, Italijos Respublikos, Kipro Respublikos, Latvijos Respublikos, Lietuvos Respublikos, Liuksemburgo Didžiosios Hercogystės, Vengrijos, Maltos, Nyderlandų Karalystės, Austrijos Respublikos, Lenkijos Respublikos, Portugalijos Respublikos, Rumunijos, Slovėnijos Respublikos, Slovakijos Respublikos, Suomijos Respublikos ir Švedijos Karalystės sutartį dėl stabilumo, koordinavimo ir valdysenos ekonominėje ir pinigų sąjungoje, 2014 m. lapkričio 6 d. priimtas Konstitucinis įstatymas, su juo susiję Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymo Nr. X-1316 2, 3 straipsnių ir priedo pakeitimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos valstybės kontrolės įstatymo Nr. I-907 2, 4, 6, 9 ir 23 straipsnių pakeitimo įstatymas. Pagal reformuotos ES ekonominės valdysenos reikalavimus Valstybės kontrolei nuo 2015 m. sausio 1 d. pavesta vykdyti biudžeto politikos kontrolės institucijos funkcijas.

Konstituciniame įstatyme numatytas automatinis korekcijos mechanizmas, kuris įsijungia tais atvejais, kai nukrypstama nuo struktūrinio postūmio užduoties, – Vyriausybė pateikia Seimui ir biudžeto politikos kontrolės institucijai ataskaitą, kurioje nurodo struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežastis ir priemones struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti ateinančiais metais. Ši informacija Seimui pristatoma ir žodiniu pranešimu. Biudžeto politikos kontrolės institucija taip pat pateikia Seimui išvadą dėl Vyriausybės nurodytų struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežasčių pagrįstumo ir priemonių struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti tinkamumo. Vyriausybė, įvertinusi šią išvadą, pateikia Seimui pranešimą apie struktūrinio postūmio užduoties neįvykdymo priežastis ir priemones struktūrinio postūmio užduočiai įvykdyti ateinančiais metais. Į pranešime nurodytas priemones Vyriausybė privalo atsižvelgti rengdama kitų metų biudžeto projektą.

59. 2015 metais patobulintos teisinės sąlygos kaupti fiskalinę rezervą. Seimo 2015 m. lapkričio 17 d. nutarimu Nr. XII-2020 pakeisti Rezervinio (stabilizavimo) fondo nuostatai. Šiems pakeitimams įsigaliojus nuo 2016 m. sausio 1 d., Rezervinio (stabilizavimo) fondo lėšos galės būti naudojamos valstybės biudžeto išlaidoms finansuoti Konstituciniame įstatyme nurodytu atveju – nustačius išskirtines aplinkybes. Kita fondo lėšų panaudojimo (grąžintinai) galimybė, kai lėšos *ad hoc* atvejais būtų reikalingos siekiant vykdyti ES politiką ir (arba) su tuo susijusias sutartis ar susitarimus, pavyzdžiui, užtikrinti kredito linijos suteikimą Bendros pertvarkymo valdybos valdomam Bendram pertvarkymo fondui pagal Bendro pertvarkymo mechanizmo reglamentą ir Tarpyvyriausybinių susitarimą dėl įnašų į Bendrą pertvarkymo fondą pervedimo ir sujungimo. Kiekvienais metais į Rezervinį (stabilizavimo) fondą iš valstybės biudžeto pervedama 50 procentų gautų lėšų: įstatymų nustatyta tvarka privatizavus valstybei nuosavybės teise priklausančius akcijų paketus, valstybei priklausančių akcinių bendrovių sumokėtų dividendų, pardavus viešo aukciono būdu valstybės nekilnojamąjį turtą ir kitus nekilnojamuosius daiktus, pardavus valstybinės žemės ūkio paskirties žemės sklypus. Papildomi Rezervinio (stabilizavimo) fondo šaltiniai: Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme numatyti pervesti į fondą perteklinio valstybės biudžeto asignavimai ir šiame įstatyme numatyti pervesti į fondą asignavimai. Tai užtikrina reguliary pinigų srautą į Rezervinį (stabilizavimo) fondą ir sudaro galimybes kaupti fiskalinę rezervą.

60. Lietuvos Respublikos 2017 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektas bus rengiamas vadovaujantis Vyriausybės 2016 m. vasario 18 d. nutarimu Nr. 154 „Dėl Lietuvos Respublikos 2017 metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo plano patvirtinimo“.

61. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus finansai planuojami vadovaujantis 18 lentelėje nurodytais teisės aktais.

18 lentelė. Vidutinio laikotarpio valdžios sektoriaus teisinis reglamentavimas

Skaitinės fiskalinės taisyklės	
1. Skolinimosi limitai	Biudžeto įstatymas ¹
2. Savivaldybių skolos limitai	Biudžeto įstatymas ¹
3. Savivaldybių balanso rodiklio taisyklė*	Biudžeto sandaros įstatymas ²
4. Perteklinio valdžios sektoriaus taisyklė	Konstitucinio įstatymo 3 straipsnis
5. Valdžios sektoriaus išlaidų augimo ribojimo taisyklė	Konstitucinio įstatymo 3 straipsnis, Fiskalinės drausmės įstatymo ³ 3 straipsnis
6. Valdžios sektoriui priskiriamų biudžetų taisyklės	Konstitucinio įstatymo 4 straipsnis
7. Struktūrinio postūmio vidutinio laikotarpio link nustatymas	Konstitucinio įstatymo 6 straipsnis
Vidutinio laikotarpio užduotys	
1. Vidutinio laikotarpio tikslo nustatymas	tvirtinamas Seimo teisės aktu
2. Struktūrinio postūmio užduotis ateinantiems metams ir struktūrinio postūmio gairės likusiems vidutinio laikotarpio metams	kasmet tvirtinami Seimo teisės aktu
3. Trejų metų valstybės ir savivaldybių visumos pajamų ir išlaidų rodikliai	trejų metų rodikliai kasmet tvirtinami Seimo nutarimu ⁴
4. Valstybinio socialinio draudimo fondų subsektorių biudžetų ateinančių metų planai ir prognozės likusiems vidutinio laikotarpio metams	Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto tam tikrų metų rodiklių patvirtinimo įstatymas, tam tikrų metų Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto rodiklių patvirtinimo įstatymas

Šaltinis – Lietuvos Respublikos finansų ministerija

¹Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas.

²Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas.

³Lietuvos Respublikos fiskalinės drausmės įstatymas.

⁴Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 17 straipsnio 3 dalis nustato, kad: „Tam tikrų metų valstybės biudžeto projekte ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projekte gali būti nukrypstama nuo Seimo patvirtintų trejų biudžetinių metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos planuojamų rodiklių tik tuo atveju, kai Vyriausybė raštu pateikia Seimui paaiškinimą, kaip pokyčiuose atsispindi nauji ekonomikos politikos prioritetai.“

Finansinio stabilumo užtikrinimas

62. Didinant finansų sektoriaus stabilumą, 2015 m. kovo 19 d. priimti Lietuvos Respublikos bankų įstatymo Nr. IX-2085 2, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 34, 35, 36, 40, 44, 48, 52, 53, 57, 59, 61, 64, 65, 67, 69, 70, 70¹, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 81, 82, 86 straipsnių ir priedo pakeitimo, Įstatymo papildymo 65¹, 68¹ ir 70² straipsniais ir 6, 7, 8, 18, 26, 37, 38, 39, 43, 49, 50 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas, Lietuvos Respublikos centrinės kredito unijos įstatymo Nr. VIII-1682 2, 3, 8, 9, 10, 11, 22, 23, 24, 31, 34, 37, 41, 42, 47, 50, 53, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 65, 66 straipsnių ir priedo pakeitimo, Įstatymo papildymo 51¹, 54¹ straipsniais ir 28, 29, 30, 33, 38, 39 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas, Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo Nr. X-1024 2, 3, 7, 12, 13, 70, 71, 76, 81, 84, 88, 89 straipsnių, VI skyriaus antrojo skirsnio pavadinimo ir Įstatymo priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 12¹, 12², 25¹, 73¹ straipsniais įstatymas ir kitų lydimųjų įstatymų pakeitimų įstatymai, kuriais į nacionalinę teisę perkeltos 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2013/36/ES dėl galimybės verstis kredito įstaigų veikla ir dėl riziką ribojančios kredito įstaigų ir investicinių įmonių priežiūros, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2002/87/EB ir panaikinamos direktyvos 2006/48/EB bei 2006/49/EB (toliau – KRD IV) (OL 2013 L 176, p. 338), nuostatos ir įtvirtintos sąsajos su tiesiogiai taikomu 2013 m. birželio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentu (ES) 575/2013 dėl prudencinių reikalavimų kredito įstaigoms ir investicinėms įmonėms ir kuriuo iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 648/2012 (OL 2013 L 176, p. 1). Reglamente (ES) 575/2013 nustatytą riziką ribojančių reikalavimų (kapitalo sudėties ir dydžio, kapitalo priemonių kokybės, padengimo likvidžiuoju turtu, sverto koeficiento, kapitalo rezervų) taikymas prisidės prie saugesnės kredito įstaigų ir investicinių įmonių veiklos užtikrinimo, ribos perteklinės rizikos prisiėmimą, padidins nuostolių absorbavimo galimybes įmonių nuosavomis lėšomis, turima likvidaus turto atsarga ir sudarytais kapitalo rezervais, sustiprins jų atsparumą nepalankiems rinkos pokyčiams.

Vadovaudamasi 2014 m. rugsėjo 18 d. Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo Nr. I-678 8, 11, 27, 51, 55 straipsnių, 2 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo septintuoju² skirsniu ir 52¹ straipsniu įstatymu, kuriame Lietuvos bankas įpareigotas vykdyti makroprudencinę politiką, Lietuvos banko valdyba 2015 m. kovo 12 d. nutarimu Nr. 03-31 „Dėl Makroprudencinės politikos strategijos patvirtinimo“ patvirtino Makroprudencinės politikos strategiją, kurioje nustatyti pagrindinis ir tarpiniai makroprudencinės politikos tikslai ir priemonės šiems tikslams pasiekti. Daugelį makroprudencinės politikos priemonių, kurios skirtos tarpiniams tikslams pasiekti,

reglamentuoja KRD IV. KRD IV pagrindinės nuostatos, perkeltos į Lietuvos nacionalinę teisę, Lietuvos bankui suteikė teisę Lietuvos finansų įstaigoms taikyti naujus kapitalo rezervo reikalavimus, skirtus struktūrinei ir ciklinei rizikai mažinti, taip pat likvidumo reikalavimus.

Remdamasis Makroprudencinės politikos strategijoje nustatytu pirmuoju tarpiniu tikslu – riboti perteklinį kredito augimą, pernelyg didelį finansinį svertą ir siekti jų išvengti – 2015 metais Lietuvos bankas pradėjo taikyti anticiklinio kapitalo rezervo reikalavimą. Ši makroprudencinė priemonė nustatoma kiekvieną ketvirtį, atsižvelgiant į kredito ir nekilnojamojo turto rinkų būklę, o jos nustatymas reglamentuotas Lietuvos banko valdybos 2015 m. balandžio 9 d. nutarimu Nr. 03-51 patvirtintose Kapitalo rezervų sudarymo taisyklėse. KRD IV įpareigoja ES valstybes nares anticiklinio kapitalo rezervo reikalavimą pradėti taikyti nuo 2016 metų, tačiau Lietuvos bankas šį reikalavimą įgyvendino anksčiau ir 2015 metų II ketvirtį nustatė 0 procentinių punktų normą, kuri įsigaliojo 2015 m. birželio 30 dieną. Toks sprendimas priimtas atsižvelgiant į tai, kad 2015 metų II ketvirtį disbalansų skolinimo ir būsto rinkose nesiformavo. Remdamasis 2015 metų III ir IV ketvirčių duomenimis, Lietuvos bankas 2016 m. kovo 29 d. priėmė sprendimą palikti galioti nustatytą 0 procentinių punktų anticiklinio kapitalo rezervo normą (analogiškas sprendimas priimtas ir 2015 metų III ir IV ketvirčiais). Didesnė nei 0 procentinių punktų anticiklinio kapitalo rezervo norma nustatoma, kai pamatoma, kad dėl pernelyg spartaus kredito sektoriaus augimo finansų sistemoje didėja sisteminės rizikos lygis ir kyla pavojus tvariai ūkio raidai.

Siekiant užtikrinti atsakingą skolinimąsi mažų palūkanų normų sąlygomis ir apsaugoti namų ūkius nuo perteklinio įsiskolinimo imant ilgos trukmės paskolas, persvarstyti Atsakingojo skolinimo nuostatai ir priimti jų pakeitimai, kurie įsigaliojo 2015 m. lapkričio 1 dieną. Dėl įsivyravusių mažų palūkanų normų anksčiau galiojusio 40 procentų vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykio reikalavimo jau nepakanka pertekliniam įsiskolinimui apriboti, todėl kredito įstaigos privalo užtikrinti, kad šis dydis sudarytų ne daugiau kaip 50 procentų, skaičiavimams naudojant 5 procentų metinę palūkanų normą. Šio pakeitimo paskirtis – apsaugoti namų ūkius, kurie mažų palūkanų normų sąlygomis skolinasi taikant artimą 40 procentų vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykį, nuo rizikos šį limitą viršyti ir susidurti su sunkumais dėl išaugusių paskolos įmokų, jeigu palūkanų normos ateityje padidėtų. Siekiant užtikrinti neutralų reguliavimo pakeitimų poveikį kreditavimo apimčiai, kredito įstaigoms sudarytos galimybės per kalendorinius metus suteikti 5 procentus naujų paskolų (vertine išraiška), taikant iki 60 procentų vidutinės įmokos dydžio ir pajamų santykį. Be to, siekdamas sumažinti tikimybę, kad paskolas bus vėluojama grąžinti, Lietuvos bankas maksimalią paskolos trukmę sumažino nuo 40 iki 30 metų.

Lietuvoje 2015 metais nustatytos 4 sisteminės svarbos įstaigos ir joms nustatyti kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo rezervo dydžiai. Remiantis Kapitalo rezervų sudarymo taisyklėmis, kitų sisteminės svarbos įstaigų rezervas gali sudaryti nuo 0 iki 2 procentų viso pagal riziką įvertinto banko turto. Ši makroprudencinės politikos priemonė nustatoma kiekvienų metų pabaigoje, siekiant didinti sisteminės svarbos įstaigų atsparumą galimiems nuostoliams ir mažinti jų paskatas prisiimti pernelyg daug rizikos. AB SEB bankui, „Swedbank“, AB, ir AB DNB bankui nustatyti 2 procentų, o AB Šiaulių bankui – 0,5 procento kitų sisteminės svarbos įstaigų kapitalo

rezervo dydžiai. Nustatytos 2015 metais sisteminės svarbos įstaigos papildomą kapitalo rezervo reikalavimą turės atitikti nuo 2016 m. gruodžio 31 dienos.

2015 m. gegužės 14 d. priimti Lietuvos Respublikos Lietuvos banko įstatymo Nr. I-678 8, 11, 42, 43 ir 44 straipsnių pakeitimo įstatymas ir kitų susijusių įstatymų pakeitimai, įgyvendinantys ES teisės aktus, kurie reglamentuoja bendrą bankų priežiūros mechanizmą ir suteikia tam tikras kredito įstaigų priežiūros funkcijas Europos centriniam bankui, kuris perėmė 3 didžiausių Lietuvos bankų (AB SEB banko, „Swedbank“, AB, ir AB DNB banko) tiesioginę priežiūrą. Kitų finansų įstaigų priežiūrą toliau vykdo Lietuvos bankas, tačiau Europos centrinis bankas stebi nacionalines priežiūros praktikas ir turi įgaliojimus tvirtinti nacionalinių praktikų suderinimo gaires ir rekomendacijas. Tokio priežiūros centralizavimo tikslas – užtikrinti, kad skirtingose šalyse priežiūros reikalavimai būtų taikomi vienodai, ir didinti rinkos pasitikėjimą euro zonos bankų sektoriumi. Be to, stipresnis priežiūros mechanizmas ir didesnis skaidrumas padės mažinti bankų žlugimo tikimybę ir gelbėjimo poreikį, leis laiku imtis veiksmingų priemonių kylančiai rizikai mažinti.

2015 m. lapkričio 19 d. priimtas Lietuvos Respublikos finansinio tvarumo įstatymo Nr. XI-393 pakeitimo įstatymas ir kitų lydymųjų įstatymų pakeitimų įstatymai, kuriais į Lietuvos teisę perkeliama 2014 m. gegužės 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/59/ES, kuria nustatoma kredito įstaigų ir investicinių įmonių gaivinimo ir pertvarkymo sistema ir iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 82/891/EEB, direktyvos 2001/24/EB, 2002/47/EB, 2004/25/EB, 2005/56/EB, 2007/36/EB, 2011/35/ES, 2012/30/ES bei 2013/36/ES ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentai (ES) Nr. 1093/2010 bei (ES) Nr. 648/2012 (OL 2014 L173, p. 190), nuostatos. Nuo šiol Lietuvos bankas – Lietuvoje paskirta pertvarkymo institucija – kartu su Bendra pertvarkymo valdyba – ES pertvarkymo institucija – ir Lietuvoje veikiančių kitų šalių bankų nacionalinėmis pertvarkymo institucijomis bus atsakingas už bankų ir kitų svarbių finansinių įstaigų pertvarkos planavimą ir prareikus pertvarkos atlikimą.

Pagal naują sistemą dideli bankai, užuot bankrutavę, turės būti pertvarkomi pagal iš anksto parengtą planą. Pertvarka nereiškia, kad bankai apskritai negalės bankrutuoti, – pirmiausia bus siekiama užtikrinti, kad būtų nenutrūkstamai atliekamos svarbiausios banko funkcijos, tokios kaip lėšų išmokėjimas ir mokėjimai. Komercinių bankų veiklos sritims, kurios neturi sisteminės reikšmės finansų sektoriaus stabilumui ir apskritai šalies ekonomikai, galės būti taikomos įprastos bankroto procedūros. Nuo šiol, be anksčiau egzistavusių pertvarkos priemonių, tokių kaip verslo pardavimas, laikinos įstaigos sukūrimas arba turto atskyrimas, bus galima taikyti ir gelbėjimo privačiomis lėšomis (angl. *bail-in*) priemonę. Gelbėjimas privačiomis lėšomis (įsipareigojimų konvertavimas į kapitalą) užtikrina, kad pirmiausia su sunkumais susidūrusių bankų nuostolius padengtų akcininkai ir kreditoriai. Siekdami užtikrinti pakankamą nuostolius galinčio padengti kapitalo ir įsipareigojimų atsargą, bankai turės laikyti Lietuvos banko nustatytą minimalų nuosavų lėšų ir tinkamų įsipareigojimų kiekį. Rengdamasis pertvarkai, Lietuvos bankas turės teisę reikalauti, kad finansų įstaiga pakeistų struktūrą, parduotų turtą, apribotų arba nutrauktų tam tikrą vykdomą ar planuojamą veiklą, jeigu esamas verslo modelis nebūtų tinkamas jos sklandžiai pertvarkai krizės

atveju atlikti. Be to, įgyvendinus Bankų gaivinimo ir pertvarkymo direktyvą, pradėtas kaupti pertvarkos fondas, į kurį įmokas turi mokėti bankai ir svarbios investicinės įmonės. Šis fondas bus naudojamas probleminėms finansų įstaigoms pertvarkyti, kad sąnaudos būtų dengiamos jų pačių sukauptomis, o ne mokesčių mokėtojų lėšomis.

2015 metų lapkritį priimtas naujos redakcijos Lietuvos Respublikos indėlių ir įsipareigojimų investuotojams draudimo įstatymas, nustatantis didesnę indėlininkų interesų apsaugą. Įstatymas numato geresnį indėlininkų informavimą apie indėlių draudimo sąlygas, papildomą gyventojų indėlių apsaugą svarbiais gyvenimo atvejais, greitesnį kompensacijų išmokėjimą.

Taigi Lietuvai tapus visaverte bankų sąjungos nare žengtas dar vienas žingsnis, stiprinsiantis finansinį stabilumą, leisiantis efektyviau vykdyti (iš dalies centralizuotai Europos mastu) finansų įmonių (bankų ir didelių investicinių įmonių) priežiūrą ir problemų prevenciją, veiksmingiau ir saugiau spręsti atsiradusias problemas – neperkelti šio proceso finansinės naštos mokesčių mokėtojams, išvengti neadekvačios visuomenės reakcijos ir finansų sektoriaus veiklos sutrikdymo, apsaugoti mažmeninės bankininkystės vartotojų (indėlininkų) interesus.

Pastarųjų metų patirtis rodo, kad kredito unijų sektoriaus veiklos tvarumui kyla daug iššūkių: 2013–2014 metais Lietuvoje bankrutavo 5 kredito unijos, o 2015 metais – net 23 kredito unijos dirbo nuostolingai. Lietuvos kredito unijų sektoriaus veikla šiuo metu reglamentuojama netinkamai – kredito unijų kapitalas netvarus ir negali efektyviai padengti susikaupusių nuostolių. Siekiant stabilizuoti ir stiprinti Lietuvos kredito unijų sektoriaus veiklą ir nustatyti teises Tvartos kredito unijų veiklos koncepcijos įgyvendinimo sąlygas, 2015 metais parengti ir Seimui pateikti Lietuvos Respublikos teisės aktų, reikalingų numatytai kredito unijų sektoriaus sisteminei reformai įvykdyti, projektai. Minėtoje koncepcijoje nustatytos konkrečios reformos kryptys, kurios leis pertvarkyti Lietuvos kredito unijų sistemą taip, kad ji būtų saugi, patikima, skaidri ir konkurencinga, taip bus užtikrintas šio sektoriaus tinkamas įnašas į šalies ekonominę ir socialinę gerovę. Kad būtų sėkmingai sustiprinta sektoriaus integracija ir sukurta efektyvi savireguliacijos sistema, įstatymuose nustatyta, kad visos kredito unijos priklausos vienai iš jas vienijančių centrinių kredito unijų. Siekiant užtikrinti tvarią ir ilgalaikę kredito unijų plėtrą, 2016 metais bus toliau atliekami teisėkūros darbai, reikalingi Tvartos kredito unijų veiklos koncepcijai įgyvendinti.

Nuo 2016 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja draudimo įmonių mokumo vertinimo sistema „Mokumas II“, kur daug dėmesio skiriama įmonių rizikos valdymui, griežtesnei vidaus kontrolei, informacijos atskleidimui ir draudimo įmonių grupių priežiūrai. Tikimasi, kad rizikos vertinimu pagrįstas kapitalo poreikio skaičiavimas užtikrins draudimo rinkos finansinį stabilumą ir didesnę draudėjų interesų apsaugą. Rengiantis diegti sistemą „Mokumas II“, 2015 metais priimti Lietuvos Respublikos draudimo įstatymo Nr. IX-1737 pakeitimai, suteikiantys galimybę pasinaudoti priemonėmis, kurios leis lengviau prisitaikyti prie naujų, rizikos vertinimu pagrįstų, reikalavimų.

VIII SKYRIUS
LIETUVOS STABILUMO PROGRAMOS IR NACIONALINĖS REFORMŲ
DARBOTVARKĖS SUDERINIMO ĮVERTINIMAS

63. Apskaičiuojant valdžios sektoriaus finansų rodiklius, aptartus Programoje, atsižvelgta į tiesioginį Nacionalinėje reformų darbotvarkėje pateiktų ir kitų struktūrinių reformų įgyvendinimo priemonių poveikį valdžios sektoriaus balansui. Struktūrinių reformų poveikis biudžetui parodytas 19 lentelėje. Joje pateikiami duomenys apie 2015 metais reformoms skirtas lėšas, pradedant nuo 2016 metų, nurodomi metiniai pokyčiai.

19 lentelė. Tiesioginis pagrindinių struktūrinių reformų poveikis valdžios sektoriaus finansams (išlaidų padidėjimas arba pajamų sumažėjimas (+); išlaidų sumažėjimas arba pajamų padidėjimas (-))

Eil. Nr.	Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės ¹	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'2010)	2015 metai		2016 metai		2017 metai		2018 metai		2019 metai	
			m.ln. eurų*	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais
1.	Švietimo ir mokslo sektoriaus reforma ²	TV ir BPKF	317,2	0,9	82,5	0,2	51,0	0,1	94,9	0,2	51,5	0,1
2.	Žemės ūkio sektoriaus reformos: verslumo skatinimo priemonės; atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo įgyvendinimas; nacionalinės klimato kaitos valdymo, jaunimo nedarbo mažinimo politikos priemonės; inovacinės veiklos skatinimas	TV ir BPKF	160,4	0,4	5,0	0,0	-31,2	-0,1	3,8	0,0	1,3	0,0
3.	Energetikos politika: atsinaujinančių energijos išteklių sunaudojimo, galutinės energijos vartojimo efektyvumo didinimas	TV ir BPKF	19,0	0,1	-5,0	0,0	53,0	0,1	44,3	0,1	-32,6	-0,1

Eil. Nr.	Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės ¹	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'2010)	2015 metai		2016 metai		2017 metai		2018 metai		2019 metai	
			mln. eurų*	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais
4.	Sveikatos apsaugos sektoriaus reforma ³	TV ir BPKF	23,1	0,1	1,1	0,0	11,6	0,0	23,9	0,1	7,6	0,0
5.	Mokesčių reforma ⁴	PTM	-18,3	0,0	14,3	0,0	-11,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
		PNM	-92,8	-0,2	-100,4	-0,3	-157,2	-0,4	-66,1	-0,2	-7,1	0,0
6.	Aplinkosaugos politika: Daugiabučių namų atnaujinimo (modernizavimo) programa; energijos vartojimo ir gamybos efektyvumo didinimo projektai; atsinaujinančių energijos šaltinių naudojimo skatinimo, aplinkai palankių technologijų diegimo projektai; vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimas ir plėtra; atliekų tvarkymo sistemos sukūrimas	TV	336,2	0,9	-157,0	-0,4	-11,5	0,0	69,2	0,2	-106,8	-0,2
7.	Ūkio politika: inovacijų skatinimas; eksporto skatinimas; pramonės plėtra, investicijų skatinimas; verslumo skatinimas; verslo aplinkos gerinimas; žmoniškųjų išteklių plėtra	TV ir BPKF	140,9	0,4	-37,4	-0,1	129,0	0,3	-1,6	0,00	-40,4	-0,1

Eil. Nr.	Pagrindinės struktūrinių reformų priemonės ¹	Išlaidų / pajamų kategorija (pagal ESS'2010)	2015 metai		2016 metai		2017 metai		2018 metai		2019 metai	
			mln. eurų*	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais	pokytis, mln. eurų	BVP procentais
8.	Transporto, ryšio tinklų infrastruktūros modernizavimas arba sukūrimas ⁵	BPKF	234,0	0,6	41,2	0,1	150,2	0,4	-57,7	-0,1	0,0	0,0
9.	Užimtumo didinimo priemonės	TV	236,0	0,6	-35,4	-0,1	-4,5	0,0	19,3	0,0	-3,4	0,0
Bendras tiesioginis poveikis biudžetui			1 355,8	3,6	-191,2	-0,5	179,3	0,4	129,9	0,3	-129,8	-0,3
10.	Bendros išlaidos pensijų kaupimo reformai		178,2	0,5	52,3	0,1	22,3	0,1	25,9	0,1	28,5	0,1

Šaltiniai: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerija, Lietuvos Respublikos ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, Lietuvos Respublikos susisiekimo ministerija, Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija, Lietuvos Respublikos energetikos ministerija, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija

TV – tarpinis vartojimas, BPKF – bendrojo pagrindinio kapitalo formavimas, PTM – pajamos iš tiesioginių mokesčių, PNM – pajamos iš netiesioginių mokesčių.

* Valstybės biudžeto, ES fondų lėšos arba (esant bendrajam finansavimui) valstybės biudžeto ir ES fondų lėšos.

¹ Nacionalinės reformų darbotvarkės priemonės.

² Valstybinės švietimo 2013–2022 metų strategijos įgyvendinimas; Valstybinė studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 metų plėtros programa (2013–2015 metų veiksmų planas, 2016–2018 metų veiksmų planas).

³ Sergamumo ir mirtingumo nuo pagrindinių neinfekcinių ligų mažinimo programa; sveikatos priežiūros reformos tęstinumo ir sveikatos priežiūros infrastruktūros optimizavimo programa; Sveiko senėjimo užtikrinimo Lietuvoje 2014–2023 metų veiksmų planas; Sveikatos netolygumų mažinimo Lietuvoje 2014–2023 metų veiksmų planas.

⁴ Lietuvos Respublikos įstatymų, susijusių su mokesčių sistemos pokyčiais, pakeitimai – pagal naujausią informaciją, pateiktą Programoje.

⁵ Nacionalinė susisiekimo plėtros 2014–2022 metų programa; Informacinės visuomenės plėtros 2014–2020 metų programa „Lietuvos Respublikos skaitmeninė darbotvarkė“.